

The logo for 'praktikon' is a magenta square with rounded corners, containing the word 'praktikon' in white lowercase letters.

Kort en Krachtig

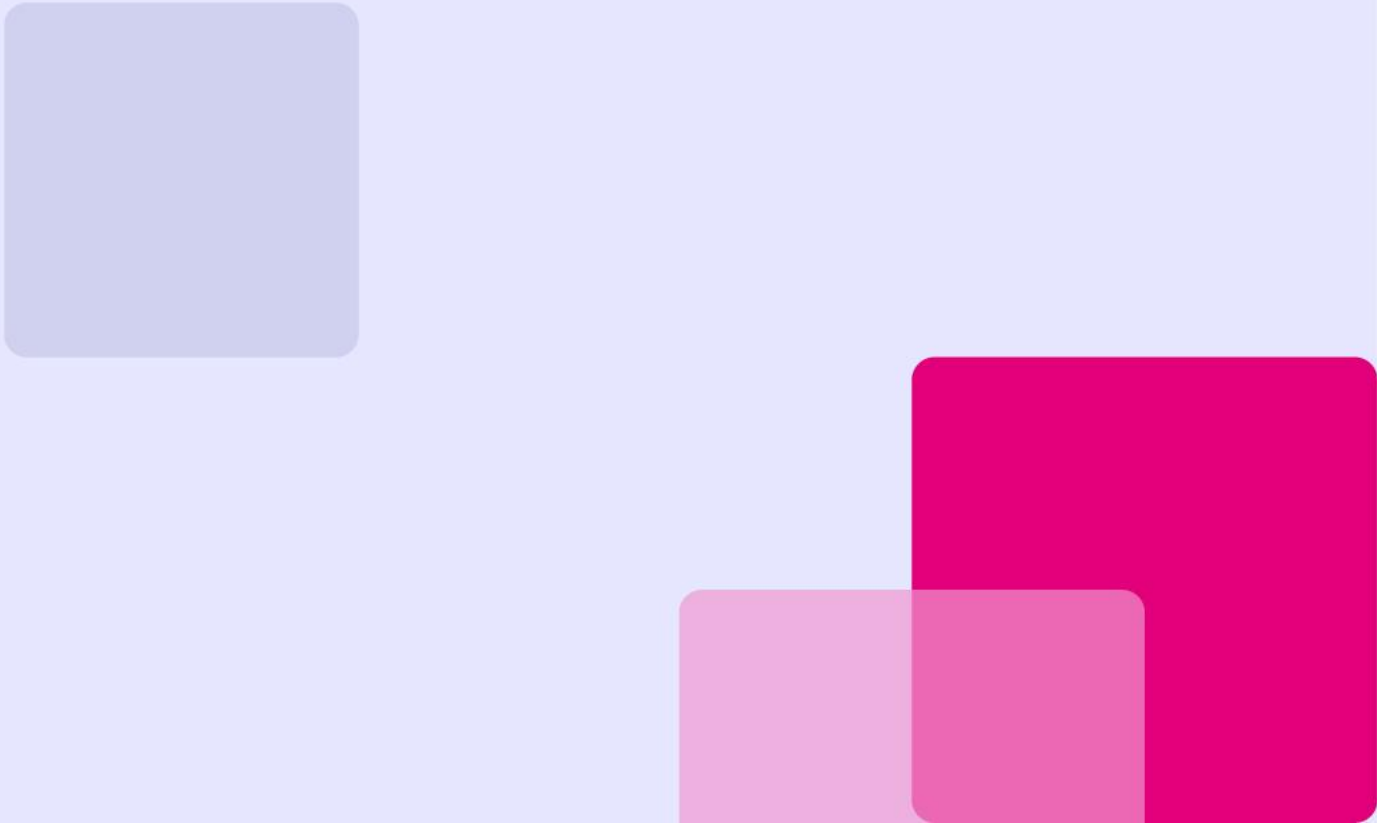
**Effectief, efficiënt en contextgericht inzetten op het verkorten van
residentiële verblijfsduur**

Nina Esmeijer

Marloes Jaspers-van der Maten

Imke Schoppink

Coleta van Dam

The bottom half of the page features decorative geometric shapes on a light purple background. On the left is a large, light purple square. On the right, there are two overlapping magenta squares of different sizes, with a smaller, semi-transparent magenta square in front of a larger, solid magenta square.

Volledige referentie

Esmeijer, N., Jaspers-van der Maten, M., Schoppink, I., & Van Dam, C. (2025). *Kort en Krachtig: Effectief, efficiënt en contextgericht inzetten op het verkorten van residentiële verblijfsduur*. Nijmegen: Praktikon.

Alle auteurs zijn als onderzoekers verbonden aan Praktikon.

Praktikon

Postbus 6909

6503 GK Nijmegen

www.praktikon.nl

info@praktikon.nl

tel. 024-3615480

Financiering

Dit onderzoek is financieel mede mogelijk gemaakt door een subsidie van ZonMw binnen het programma Regionale Kenniswerkplaatsen Jeugd.

Met dank aan alle deelnemende medewerkers van Entrea Lindenhout, Pluryn en Pactum voor hun waardevolle bijdragen, Merle Nordmann en Renske Koordeman voor de uitvoering van de eerste fase van dit project, Marc Delsing voor zijn bijdrage aan de statistische analyses, Rosalie Grijpma voor haar hulp bij de dataverwerking, Linde Broekhoven-van Rijsingen voor haar betrokkenheid bij het onderzoeksproject en de projectgroep van de Academische Werkplaats Inside Out voor de waardevolle input gedurende het project.

© 2025 Praktikon B.V.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van Praktikon.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoud

Samenvatting	5
1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding onderzoek	7
1.2 Contextgerichte interventies tijdens residentieel verblijf	8
1.3 Onderzoeksvragen	8
2. Onderzoek	9
2.1 Onderzoeksopzet en methoden	9
2.2 Deelstudie 1: Dossieranalyse	9
2.2.1 Doelgroep	9
2.2.2 Dataverzameling	9
2.2.3 Data-analyse	10
2.3 Deelstudie 2: Vragenlijsten, focusgroepen en casusbesprekingen	10
2.3.1 Dataverzameling: Gedragswetenschappers	10
2.3.2 Dataverzameling: Groepsmedewerkers	11
2.3.3 Dataverzameling: Casusbesprekingen	12
2.3.4 Data-analyses	12
3. Resultaten	13
3.1 Deelstudie 1: Dossieranalyse	13
3.1.1 Problematiek en reden aanmelding	13
3.1.2 Traject	14
3.1.3 Betrokkenheid van het sociale netwerk	16
3.1.4 Duur van het verblijf	17
3.1.5 Samenvatting dossieranalyse	18
3.2 Deelstudie 2a: Algemeen beeld van contextgericht werken	18
3.2.1 Visie op betrekken van ouders en breder netwerk	18
3.2.2 Contextgericht werken in de dagelijkse praktijk	19
3.2.3 Bevorderende en belemmerende factoren	20
3.2.4 Contextgericht werken en duur van verblijf	22
3.2.5 Samenvatting algemeen beeld van contextgericht werken	22
3.3 Deelstudie 2b: Vragenlijsten groepsmedewerkers	23
3.3.1 Betrekken van ouders tijdens het verblijf	23
3.3.2 Begeleiden van ouders tijdens het verblijf	25
3.3.3 Impact van het betrekken en begeleiden van ouders tijdens het verblijf	26
3.3.4 Betrekken van het bredere netwerk tijdens het verblijf	26
3.3.5 Impact van betrekken van het bredere netwerk tijdens het verblijf	29
3.3.6 Samenvatting vragenlijsten groepsmedewerkers	30
3.4 Deelstudie 2c: Casusbesprekingen	31
3.4.1 Verloop traject en verblijfsduur binnen de residentie	31
3.4.2 Betrokkenheid ouders: Knelpunten en mogelijkheden	32

3.4.3	Betrokkenheid breder netwerk: Knelpunten en mogelijkheden	34
3.4.4	Contextgericht werken: Kwesties binnen de jeugdzorgorganisatie	34
3.4.5	Samenvatting casusbesprekingen.....	35
4.	Conclusies en aanbevelingen.....	36
4.1	Conclusies.....	36
4.1.1	Mate van contextgericht werken op residentiële groepen.....	36
4.1.2	Resultaat van contextgericht werken op residentiële groepen.....	36
4.1.3	Contextgericht werken als onderdeel van het basismethodisch handelen	37
4.1.4	Factoren van invloed op contextgericht werken.....	38
4.2	Aanbevelingen	38
4.3	Reflectie en vervolgstappen	39
4.4	Conclusie.....	39
	Literatuurlijst	40
	Bijlage 1 - Vragenlijst gedragswetenschappers	42
	Bijlage 2 - Vragenlijst groepsmedewerkers	44
	Bijlage 3 - Checklist casusbesprekingen	49

Samenvatting

Aanleiding

Sommige jeugdigen kunnen (tijdelijk) niet thuis wonen en hebben een stabiele plek met intensieve(re) zorg nodig. Een aanzienlijk deel van deze jeugdigen verblijft in een residentiële voorziening. In Nederland zijn de laatste jaren diverse initiatieven ontwikkeld om de verblijfsduur in de residentiële jeugdhulp te verkorten. Deze initiatieven zijn veelal gericht op *contextgericht werken*: het betrekken van ouders, broers/zussen en andere belangrijke personen uit het netwerk bij de behandeling en begeleiding, om de jeugdige en het gezin te ondersteunen en een steunend netwerk te versterken. Er is weinig bekend over hoe contextgericht werken wordt vormgegeven binnen de residentiële jeugdhulp en wat dit oplevert.

Onderzoeksopzet en methoden

Om meer zicht te krijgen op de mate waarin en manieren waarop contextgericht wordt gewerkt en met welk doel, zijn in dit onderzoek twee deelstudies uitgevoerd. In deelstudie 1 zijn dossiers geanalyseerd van een selectie jeugdigen om te achterhalen of en hoe het gezin en het bredere netwerk zijn betrokken tijdens het verblijf, en de mogelijke relatie daarvan met de verblijfsduur of uitstroomplek. In deelstudie 2 is aan de hand van vragenlijsten, focusgroepen met gedragswetenschappers en casusbesprekingen met groepsmedewerkers onderzocht hoe contextgericht werken wordt vormgegeven in de praktijk en met welk doel het netwerk van jeugdigen op verschillende manieren betrokken wordt. Daarbij is ook gekeken naar factoren die het betrekken van het netwerk kunnen bevorderen of belemmeren.

Resultaten

De resultaten laten zien dat contextgericht werken in de praktijk weliswaar belangrijk wordt gevonden, maar nog geen vanzelfsprekend onderdeel vormt van het basismethodisch handelen op alle groepen. Ouders worden doorgaans wel betrokken, vooral bij formele momenten zoals evaluatiegesprekken, besluitvorming en verlofregelingen. Dit wordt door professionals als waardevol gezien omdat het de ouder-kindrelatie versterkt, ouders helpt hun verantwoordelijkheid te behouden en de kans vergroot op een duurzame terugkeer naar huis. Tegelijkertijd zijn er belemmeringen, zoals jeugdigen die geen contact willen, de mogelijke negatieve impact van contact op het welzijn van de jeugdige, en beperkte tijd en expertise van groepsmedewerkers om met psychisch belaste ouders te werken. Het bredere netwerk – zoals broers, zussen, familieleden of vrienden – wordt nog minder vanzelfsprekend betrokken. Hoewel er voorbeelden zijn van goede praktijken, zoals netwerkanalyses bij de start of netwerkweekenden, waarbij jeugdigen logeren bij iemand uit hun netwerk, gebeurt dit niet structureel op alle groepen. Het betrekken van verschillende personen uit het netwerk blijkt sterk afhankelijk van de visie en inzet van individuele medewerkers, teamcultuur en de aanwezigheid van een steunend netwerk. De inzet van systeemtherapie verschilt per groep en wordt beperkt door personele en financiële knelpunten of eerdere keuzes in het hulpverleningstraject.

Het resultaat van contextgericht werken ligt vooral in relationeel herstel en het vergroten van motivatie bij jeugdigen, niet direct in een korter verblijf. De verblijfsduur hangt samen met diverse factoren, waaronder de beschikbaarheid van een passende vervolgplek en de complexiteit van de problematiek. Professionals richten zich in de praktijk eerder op het behalen van behandeldoelen, contactherstel en duurzame uitstroom, dan (enkel) op het verkorten van het verblijf. Het onderzoek laat zien dat het effect van contextgericht werken groter is wanneer het vanaf de start

methodisch en samenhangend wordt ingezet. Dit vraagt om duidelijke kaders, een gedeelde visie, tijd en expertise om het betrekken van het netwerk structureel en effectief vorm te geven.

Het onderzoek laat zien dat contextgericht werken binnen de residentiële jeugdhulp nog onvoldoende structureel is ingebed, ondanks de brede erkenning van het belang ervan door professionals. Het betrekken van ouders en andere betekenisvolle netwerkfiguren wordt gezien als essentieel voor relationeel herstel, motivatie van de jeugdige en een duurzame uitstroom, maar in de praktijk gebeurt dit nog wisselend en vaak incidenteel. Ouders worden doorgaans wel betrokken, maar actieve begeleiding of ondersteuning komt minder vaak voor, en het bredere netwerk blijft veelal onderbenut. Het resultaat van contextgericht werken is vooral zichtbaar in het versterken van relaties en het vergroten van gedeelde verantwoordelijkheid, niet direct in kortere verblijfsduur. Dit komt mede doordat een kort verblijf vaak wordt beperkt door de beschikbaarheid van passende vervolgplekken en de complexiteit van de problematiek.

Conclusie en aanbevelingen

Het onderzoek biedt een rijk en genuanceerd beeld van de dagelijkse praktijk van contextgericht werken in de residentiële jeugdhulp en de voorwaarden die nodig zijn voor een goede samenwerking met ouders en netwerk. Het versterken van contextgericht werken vraagt om een gedeelde visie binnen teams, methodische borging, voldoende tijd en expertise voor groepsmedewerkers en systeemtherapie als vast onderdeel van het aanbod. Ook is tijdige beschikbaarheid van passende vervolghulp belangrijk, zodat jeugdigen duurzaam kunnen doorstromen en onnodige door- of overplaatsingen worden voorkomen. Door contextgericht werken vanaf de start van het traject methodisch en samenhangend in te zetten, kan beter worden aangesloten bij de behoeften van jeugdigen en hun netwerk.

Het onderzoek maakt verder duidelijk dat een direct verband tussen contextgericht werken en verblijfsduur niet eenduidig is aan te tonen. Bovendien roept het de vraag op in hoeverre het verkorten van het verblijf in alle gevallen een wenselijk doel is. Zo kort mogelijk is niet per definitie het beste en in de praktijk is de verblijfsduur vaak niet leidend, maar staat het realiseren van een passend verblijf centraal. Daarbij ligt de nadruk op de ontwikkeling van de jeugdige, het behalen van behandeldoelen, het versterken of herstellen van contact met ouders en andere belangrijke betrokkenen en een zorgvuldige overgang naar een duurzame vervolgplek – thuis of elders.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

Sinds de decentralisatie van de jeugdzorg is het aantal uit huis geplaatste jeugdigen in Nederland toegenomen van 40.505 in 2015 naar 46.185 in 2017. In 2018 was er met 42.770 uit huis geplaatste jeugdigen voor het eerst sprake van een daling (CBS, 2025a; Jeugdzorg Nederland, 2019). Die daling heeft zich sindsdien voorzichtig doorgezet tot 41.255 in 2024 (CBS, 2025b). Van deze groep jeugdigen verblijft een aanzienlijk deel, 48% in 2019 en 49% in 2024, in een open of gesloten residentiële voorziening (CBS, 2025b; Jeugdzorg Nederland, 2019). De doelgroep jeugdigen in residentiële jeugdhulp is divers en er is veelal sprake van meervoudige en complexe problematiek (De Lange e.a., 2015; Harder e.a., 2006). Naast ernstige gedragsproblematiek, in combinatie met psychiatrische, cognitieve, emotionele en/of sociale problemen, is bij het merendeel van de jeugdigen sprake van ernstige problemen in het gezin van herkomst. Hierbij kan gedacht worden aan sociale isolatie, psychische problemen van ouders en/of huiselijk geweld. De meeste jeugdigen en hun gezinnen kennen dan ook een lange hulpverleningsgeschiedenis van lichtere, ambulante vormen naar zwaardere, residentiële vormen van zorg.

Ondanks dat een uithuisplaatsing soms noodzakelijk is, is een uithuisplaatsing ingrijpend, en soms zelfs traumatisch, voor een jeugdige en diens netwerk (Bruskas, 2008; Coppens & Van Kregten, 2018). Niet voor niets werd in het actieplan 'Zorg voor jeugd' (Rijksoverheid, 2018, p. 25) beschreven: *“Als kinderen niet meer thuis kunnen wonen, willen we dat ze zo veel mogelijk kleinschalig, gezinsgericht en perspectief biedend worden opgevangen, bij voorkeur in het eigen netwerk. Langdurig verblijf in een grote instelling is voor geen enkel kind goed. Daarom gaan we het aantal (gesloten) plaatsingen terugdringen en ook de duur van plaatsingen verkorten”*. Ook in de evaluatie van de Jeugdwet (Friele e.a., 2018), de kennisagenda van de regionale Academische Werkplaats Inside-Out (Inside-Out, 2018) en de transformatiedoelen van o.a. de jeugdhulpregio's Rijk van Nijmegen en Centraal Gelderland (Van Daal & Lange, 2019), vormde normalisatie, waaronder het verkorten van de verblijfsduur van residentiële jeugdhulp, een gemeenschappelijk thema.

In de tussentijd is er veel veranderd in het veld. Zo hebben het toeslagenschandaal (NJI, 2025), het rapport 'Betrekt mij gewoon' (Spijk-de Jonge e.a., 2022), de aanpassingen in de 'Richtlijn uithuisplaatsing en terugplaatsing' (Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming, 2023) en de Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028 (Rijksoverheid, 2023) de aandacht gevestigd op het belang van 'zo thuis mogelijk opgroeien', ondersteuning van het gezin en het versterken van het steunend netwerk van jeugdigen en hun gezinnen, om uithuisplaatsingen terug te dringen en terugplaatsingen naar huis te bevorderen. Omdat enkel het afbouwen van residentiële plaatsingen niet wenselijk is, aangezien sommige jeugdigen (tijdelijk) een stabiele plek met intensieve(re) zorg nodig hebben (Harder, 2024), is het van belang dat de zorg op die plekken verbeterd wordt. Zodoende is de transitie richting kleinschaligere (en gezinsgerichte) verblijfsvormen bij veel instellingen in gang gezet (Mourits & Addink, 2021).

Daarnaast zijn de laatste jaren in Nederland diverse initiatieven ontwikkeld om de verblijfsduur in de residentiële jeugdhulp te verkorten. Deze initiatieven lijken veelal gericht op contextuele factoren, zoals het ondersteunen van het gezin (o.a. IAG, MST, MDFT, IBTJ) en het versterken van een steunend netwerk (o.a. JIM-aanpak). Daarmee sluiten ze aan op de recente ontwikkeling tot het stimuleren van formele en informele sociale steun (Ince e.a., 2018). Het is echter onduidelijk in hoeverre dergelijke contextgerichte interventies daadwerkelijk ingezet worden tijdens

residentieel verblijf, en of ze in die setting bijdragen aan een kortere verblijfsduur. Bovendien lukt het in de praktijk nog onvoldoende om de verblijfsduur te verkorten; deze is de afgelopen jaren juist toegenomen (CBS, 2021; 2025c).

1.2 Contextgerichte interventies tijdens residentieel verblijf

In de internationale wetenschappelijke literatuur is veel geschreven over de effecten van contextgerichte (waarbij het sociale netwerk van een jeugdige betrokken wordt) of systemische interventies (specifiek gericht op patronen en dynamieken binnen een systeem, zoals een gezin), maar de focus ligt daarbij doorgaans op het verminderen van gedragsproblemen van jeugdigen en het verbeteren van het gezins- en maatschappelijk functioneren (Carr, 2019). Er is weinig bekend over het effect van dergelijke interventies op de duur van residentieel verblijf. In studies waarbij de duur van het verblijf wel als uitkomstmaat is meegenomen (zoals Blankestein e.a., 2021), ging het meestal om interventies die een kortdurend verblijf combineren met systeemtherapie, zoals ThuisBest (2025). Daarbij fungeert het verblijf als tijdelijke time-out met als doel een langdurige uithuisplaatsing te voorkomen; jeugdigen wonen voorafgaand aan de plaatsing nog thuis. Bij reguliere plaatsingen in residentiële instellingen zijn de jeugdigen vaak al langere tijd uit huis. Bovendien is een zo kort mogelijk verblijf daarbij meestal niet het primaire doel en wordt een systemische interventie niet standaard ingezet, al kan het netwerk mogelijk wel op andere manieren betrokken zijn.

Voor zover bij ons bekend is in slechts één studie de mate van gezinsgericht werken bij residentieel verblijf gerelateerd aan de duur van het verblijf (Broekhoven e.a., 2023). Hieruit bleek dat een hogere mate van gezinsgericht werken samenhangt met een hoger aantal thuisplaatsingen en een kortere verblijfsduur. Bovendien bleek een kortere verblijfsduur de kans te vergroten dat de jeugdige in een gezinssituatie of zelfstandig kwam te wonen na het verblijf. Deze studie richtte zich echter specifiek op leefgroepen binnen de gesloten jeugdzorg. Het is onduidelijk of gezinsgericht werken ook in de open residentiële zorg leidt tot een kortere verblijfsduur. Ook blijft onduidelijk welke invloed de inzet van het bredere netwerk tijdens het verblijf heeft op de verblijfsduur.

1.3 Onderzoeksvragen

Het onderzoek dat in deze rapportage uiteengezet wordt, is dan ook uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de manieren waarop contextgericht gewerkt wordt op residentiële groepen en hoe het betrekken van het sociale netwerk verband houdt met de verblijfsduur. Onder *contextgericht werken* verstaan wij initiatieven om het sociale netwerk van de jeugdige te versterken en te betrekken bij de behandeling en begeleiding. Dat kan gaan om gezinsleden (ouders en/of eventuele broers en zussen), maar ook om andere sociale contacten, wat we definiëren als het bredere netwerk. Contextgericht werken omvat dus ook gezinsgericht en systemisch werken.

De volgende onderzoeksvragen werden geformuleerd:

- 1) In welke mate wordt contextgericht gewerkt op open en gesloten residentiële groepen?
- 2) Wat is het resultaat van contextgericht werken op open en gesloten residentiële groepen (o.a. wat betreft de verblijfsduur en eventuele thuisplaatsing na residentieel verblijf)?
- 3) Op welke manieren, wanneer, door wie en met welk doel wordt op open residentiële groepen contextgericht gewerkt als onderdeel van het basismethodisch handelen?
- 4) Welke factoren zijn op open residentiële groepen van invloed op contextgericht werken als onderdeel van het basismethodisch handelen?

2. Onderzoek

2.1 Onderzoeksopzet en methoden

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, zijn twee deelstudies uitgevoerd. In **deelstudie 1** is een dossieranalyse uitgevoerd om zicht te krijgen op de mate waarin en manieren waarop contextgericht wordt gewerkt binnen de residentiële jeugdhulp en de mogelijke relatie daarvan met de verblijfsduur. In **deelstudie 2** is middels vragenlijsten, focusgroepen met gedragswetenschappers en casusbesprekingen met groepsmedewerkers verkend hoe contextgericht werken in de praktijk wordt vormgegeven en met welk doel het netwerk van jeugdigen op verschillende manieren betrokken wordt. Daarbij is ook gekeken naar factoren en overwegingen die het betrekken van het netwerk kunnen bevorderen of belemmeren.

Het onderzoek vond plaats in de jeugdhulpregio's Centraal Gelderland en Nijmegen. Hoewel er op gemeentelijk niveau grote verschillen bestaan in jeugdhulpgebruik (CBS, 2025b), was het aandeel jeugdhulp met verblijf in regio Centraal Gelderland en regio Nijmegen de afgelopen jaren vergelijkbaar met het landelijke percentage (ca. 1%).

2.2 Deelstudie 1: Dossieranalyse

2.2.1 Doelgroep

De dossieranalyse had betrekking op 99 casussen van drie (jeugd)zorgorganisaties in jeugdhulpregio's Centraal Gelderland en Nijmegen: Entrea Lindenhout, Pluryn en Pactum. Voor het selecteren van casussen werd een lijst opgesteld van de jeugdigen die a) bij de start van de plaatsing een leeftijd hadden tussen de 9 en 18 jaar, b) tussen januari 2019 en september 2021 waren uitgestroomd van residentiële groepen van de deelnemende organisaties en c) op het moment van uitstroom niet meer residentieel verbleven bij de betreffende organisatie. Vervolgens werden 101 casussen random geselecteerd, waarbij rekening werd gehouden met een evenredige verdeling van de casussen over de drie organisaties. Van de geselecteerde casussen werden 2 casussen geëxcludeerd, nadat tijdens de dossieranalyse bleek dat één casus een plaatsing in een gezinshuis betrof in plaats van een plaatsing op een residentiële groep en bij een andere casus de plaatsing op de residentiële groep uiteindelijk niet door bleek te zijn gegaan. De 99 overgebleven jeugdigen waren tussen de 9 en 17 jaar ($M=15,5$ en $SD=1,6$) bij de start van de plaatsing en ruim de helft was een jongen (55,6%). Residentieel verblijf omvatte bij de deelnemende organisaties diverse typen groepen: jeugdigen verbleven op open groepen ($n=41$), gesloten groepen ($n=43$) en op crisisgroepen ($n=15$). Onder open residentieel viel ook kamertraining ($n=3$).

2.2.2 Dataverzameling

Voor de start van de dossieranalyse is een Data Protection Impact Assessment (DPIA) uitgevoerd om de privacy van de deelnemers te waarborgen. Privacy officers en ethische commissies van de drie organisaties hebben de onderzoeksopzet goedgekeurd. De dossieranalyse is uitgevoerd door twee onderzoekers en drie student-assistenten, die toegang kregen tot de elektronische cliëntendossiers van de organisaties. De student-assistenten werden getraind door een van de onderzoekers. Onderzoekers en student-assistenten kwamen daarna regelmatig samen om de werkzaamheden op elkaar af te stemmen en dilemma's te bespreken.

Op basis van literatuur over systemische interventies en residentieel verblijf werden relevante variabelen geselecteerd, waarover informatie uit de dossiers geïdentificeerd werd. Een codeboek werd ontwikkeld, gebaseerd op het scoringsschema dat is ontwikkeld voor de Winckelsteegh Methodiek (De Goede e.a., 2016). Een conceptversie van het codeboek is uitgetoetst op drie dossiers, waarna enkele aanpassingen zijn doorgevoerd. Vervolgens zijn per organisatie twee dossiers door meerdere (student-) onderzoekers gescoord. Het percentage overeenstemming was steeds $\geq 80\%$.

Het uiteindelijke codeboek bevatte variabelen die betrekking hadden op de volgende thema's: algemene cliëntkenmerken, hulpverleningsgeschiedenis, diagnostische gegevens, problematiek van de jeugdige en het gezin, aanmeldingsreden, woonsituatie voorafgaand aan de residentiële plaatsing, behandeling tijdens het verblijf, betrokkenheid en inzet van het sociale netwerk¹, duur van het verblijf (op basis van start- en einddatum), woonsituatie na uitstroom en reden van uitstroom. De wijze van betrokkenheid van bepaalde personen uit het sociale netwerk (het gezin van herkomst en breder informeel netwerk) werd op meerdere manieren gecodeerd: via deelname aan systemische behandeling en/of via een meer algemene betrokkenheid tijdens het verblijf. Bij 34 van de 99 jeugdigen was niet op te maken of, en zo ja hoe, het netwerk een rol speelde in de behandeling of begeleiding tijdens het verblijf (meer dan op de hoogte worden gehouden van het welzijn van de jeugdige). Dit kan betekenen dat het netwerk niet intensiever werd betrokken, maar het is ook mogelijk dat de inzet van het netwerk niet in het dossier stond beschreven. Wanneer tijdens het scoren bepaalde informatie in het dossier ontbrak, werd dit genoteerd.

2.2.3 Data-analyse

Waar nodig zijn variabelen gedichotomiseerd of gehercodeerd (enkele categorieën van ingezette behandelingen werden bijvoorbeeld samengevoegd om te komen tot een variabele voor 'systeeminterventie'). Wanneer informatie niet beschikbaar was in het dossier werd dit ten behoeve van de analyses beschouwd als 'niet van toepassing'. De variabelen over de inzet van systeemtherapie en meer algemene inzet van het netwerk zijn samengevoegd tot één variabele, zodat jeugdigen bij wie het netwerk volgens de informatie uit de dossiers (al dan niet middels een systemische interventie) is ingezet, konden worden vergeleken met jeugdigen bij wie het netwerk volgens de informatie uit de dossiers niet (duidelijk) is ingezet tijdens het verblijf. Vervolgens zijn beschrijvende analyses uitgevoerd met behulp van IBM SPSS Statistics, versie 27.

2.3 Deelstudie 2: Vragenlijsten, focusgroepen en casusbesprekingen

2.3.1 Dataverzameling: Gedragswetenschappers

Om meer zicht te krijgen op de verschillende manieren waarop in het algemeen contextgericht wordt gewerkt op residentiële groepen, welke verschillen er bestaan tussen teams, welke factoren erop van invloed zijn en welke invloed contextgericht werken mogelijk heeft op (de duur van) het verblijf, werden allereerst verkennende

---

¹ Het netwerk kan op allerlei manieren worden betrokken of ingezet bij de behandeling en begeleiding van de cliënt: Het netwerk kan wettelijk betrokken zijn door bijvoorbeeld de rol van mentor, bewindvoerder of curator. Daarnaast kan het netwerk worden betrokken om extra informatie te krijgen over de ontwikkeling en geschiedenis van de cliënt. Ook kan het netwerk worden meegenomen in cursussen, trainingen, methodieken om een eenduidige benadering richting de cliënt te creëren of kan het netwerk ondersteunen bij het ondernemen van leuke activiteiten.

gesprekken gevoerd met 13 gedragswetenschappers van Entrea Lindenhout (n=8) en Pluryn (n=5). Pactum nam niet deel aan de tweede deelstudie, onder andere vanwege wisselingen van medewerkers.

Voorafgaand aan deze gesprekken, die de vorm hadden van focusgroepen, werd een vragenlijst verspreid (zie Bijlage 1) die door 16 gedragswetenschappers van Entrea Lindenhout (n=7) en Pluryn (n=9) werd ingevuld. Vervolgens werden vier focusgroepen gevoerd: twee met gedragswetenschappers van behandel- en crisisgroepen van Entrea Lindenhout en twee met gedragswetenschappers van twee locaties met behandelgroepen van Pluryn. Aan de hand van een topiclijst en opvallende resultaten op de vragenlijst werden diverse thema's ingebracht. Op basis daarvan schetsten de gedragswetenschappers een algemeen beeld van de *visie* op het betrekken van het gezin en het bredere netwerk binnen de organisatie, de *algemene werkwijze* ten aanzien hiervan op de groepen en de *ervaren knelpunten* bij contextgericht werken. Hierbij werd onderscheid gemaakt tussen enerzijds het *betrekken* van gezin/breder netwerk – bij o.a. formele gesprekken en activiteiten – en anderzijds het *systemisch werken* door de medewerkers – waaronder het bieden van hulp bij opvoedvaardigheden, stimuleren van ouder-kind contact en inzetten van systemische interventies. Ook werd ingegaan op het streven naar een zo kort mogelijk verblijf, waarbij gedragswetenschappers werd gevraagd of, en zo ja hoe, volgens hen over het algemeen wordt ingezet op het verkorten van de verblijfsduur en welke invloed contextgericht werken hierop heeft.

De vragenlijst en interviewtopics werden opgesteld aan de hand van de onderzoeksvragen, de vragen die de uitkomsten van de dossieranalyse oproepen, input vanuit de projectgroep – waarbij ook ervaringsdeskundigen aansloten – en suggesties van enkele gedragswetenschappers van Entrea Lindenhout.

2.3.2 Dataverzameling: Groepsmedewerkers

Om na te gaan hoe binnen verschillende teams van beide organisaties concreet contextgericht wordt gewerkt, is vervolgens aan de groepsmedewerkers van 17 residentiële groepen van Entrea Lindenhout en Pluryn een uitgebreidere vragenlijst voorgelegd. Deze vragenlijst werd gebaseerd op de vragenlijst die is gebruikt in het onderzoek naar gezinsgericht werken (Simons e.a., 2018), een recente review naar gezinsgericht werken in de residentiële jeugdhulp (Tang e.a., 2024), de uitkomsten van de gesprekken met gedragswetenschappers en input vanuit de projectgroep (zie Bijlage 2 voor de volledige vragenlijst). Gezinsgericht werken werd verbreed naar contextgericht werken, om zicht te krijgen op zowel het betrekken van het gezin als het bredere netwerk. Per groep vulden één tot vier groepsmedewerkers de vragenlijst in, wat resulteerde in 36 ingevulde vragenlijsten. De meeste vragenlijsten werden ingevuld door medewerkers werkzaam op behandelgroepen (n=29) en een kleiner deel door groepsmedewerkers werkzaam op crisisgroepen (n=7). Zie Tabel 1 voor een overzicht van het aantal ingevulde vragenlijsten en het aantal groepen per organisatie en type groep.

Tabel 1. Aantal ingevulde vragenlijsten en groepen, per organisatie en type groep

Organisatie	Behandelgroepen		Crisisgroepen		Totaal	
	Vragenlijsten	Groepen	Vragenlijsten	Groepen	Vragenlijsten	Groepen
Entrea Lindenhout	13	5	7	4	20	9
Pluryn	16	8	0	0	16	8
Totaal	29	13	7	4	36	17

2.3.3 Dataverzameling: Casusbesprekingen

Om zicht te krijgen op individuele trajecten en de keuzes die daarin zijn gemaakt ten aanzien van contextgericht werken en de duur van het verblijf, is met groepsmedewerkers een aantal concrete casussen besproken van jeugdigen van wie het verblijf recentelijk was afgesloten of binnenkort afgesloten zou gaan worden. Zo kon het contextgericht werken nog verder worden geconcretiseerd, werden onderliggende processen en mechanismen op individueel niveau in kaart gebracht en randvoorwaarden om tot een goede samenwerking te komen geïnventariseerd. De trajecten van 22 jeugdigen zijn besproken, die na hun verblijf op de groep ofwel zijn doorgeplaatst naar een andere residentiële groep (n=7), ofwel begeleid (n=6) of zelfstandig (n=2) zijn gaan wonen, naar een gezinsgerichte plek zijn gegaan (n=2), of weer thuis zijn gaan wonen (n=5). Aan de hand van een checklist (zie Bijlage 3) werden algemene casuskenmerken, het betrekken van ouders tijdens het verblijf, contact met en het betrekken van het informele en formele netwerk, de duur van het verblijf en de uitstroom op gestructureerde wijze besproken.

2.3.4 Data-analyses

Voor de statistische analyses van de vragenlijstgegevens is in dit onderzoek gebruikgemaakt van IBM SPSS Statistics, versie 27. Deze analyses waren gericht op het beschrijven van de verzamelde vragenlijstgegevens. Daartoe werden beschrijvende statistieken gegenereerd, waaronder frequentieverdelingen en samenvattende statistieken, zoals gemiddelden, standaarddeviaties en spreidingsmaten. Van sommige groepen hebben meerdere groepsmedewerkers de vragenlijst ingevuld, terwijl van andere groepen slechts één medewerker de vragenlijst heeft ingevuld. Omdat dit de resultaten zou kunnen beïnvloeden, zijn, voorafgaand aan het genereren van de beschrijvende statistieken, de reacties op de vragenlijsten bekeken. Het bleek niet nodig om scores te middelen of een weging toe te passen, aangezien de scores en reacties tussen individuele groepsmedewerkers sterker verschilden dan tussen groepen.

De verzamelde kwalitatieve onderzoeksgegevens van de gesprekken met gedragswetenschappers, de reacties op de open vragen in beide vragenlijsten en de casusbesprekingen met groepsmedewerkers, zijn steeds door twee onderzoekers thematisch gecodeerd en geanalyseerd in Microsoft Excel.

3. Resultaten

3.1 Deelstudie 1: Dossieranalyse

De dossieranalyse werd uitgevoerd om te verhelderen of en hoe in de regio's Centraal Gelderland en Rijk van Nijmegen contextgericht wordt gewerkt op residentiële groepen – bijvoorbeeld door inzet van systemische interventies – en in hoeverre jeugdigen en 'de context' mogelijk baat hebben gehad van de geboden behandeling, door bijvoorbeeld na een residentiële plaatsing terug naar huis te kunnen of zo kort mogelijk binnen de residentie te hebben verbleven. Daartoe werden de dossiers bestudeerd van 99 jeugdigen die tussen 2019 en 2021 een verblijf op een residentiële groep van Entrea Lindenhout, Pluryn of Pactum hebben afgesloten. Zie Tabel 2 voor een overzicht met kenmerken van deze jeugdigen.

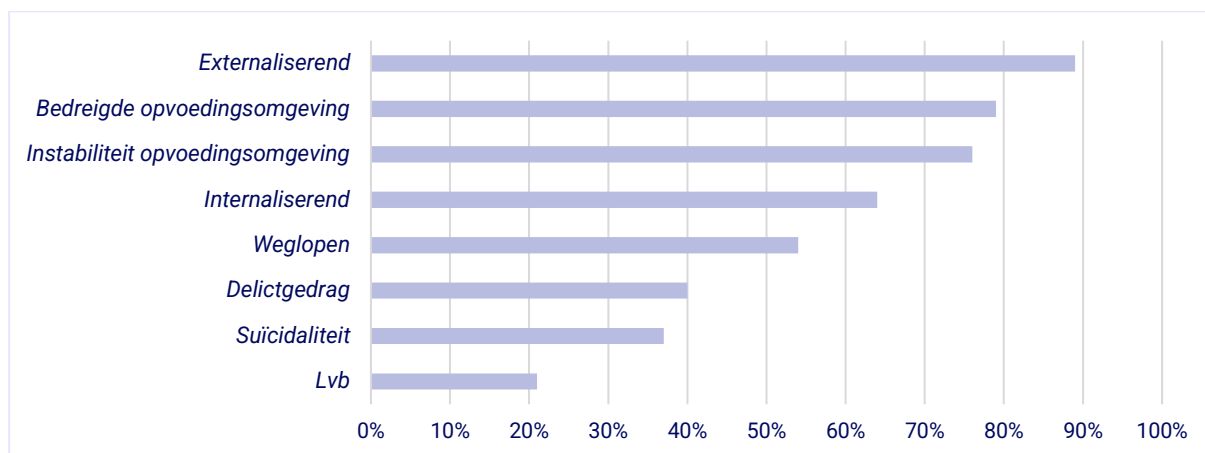
Tabel 2. Kenmerken jeugdigen in de dossieranalyse

	N=99	100%
Organisatie		
Entrea Lindenhout	34	34,3%
Pluryn	32	32,3%
Pactum	33	33,3%
Type verblijf		
Open	41	41,4%
Gesloten	43	43,4%
Crisis	15	15,2%
Geslacht		
Jongen	55	55,6%
Meisje	44	44,4%
Leeftijd		
(gemiddelde, standaarddeviatie, min-max)	M=15,5; SD=1,6; 9,5-17,9	

3.1.1 Problematiek en reden aanmelding

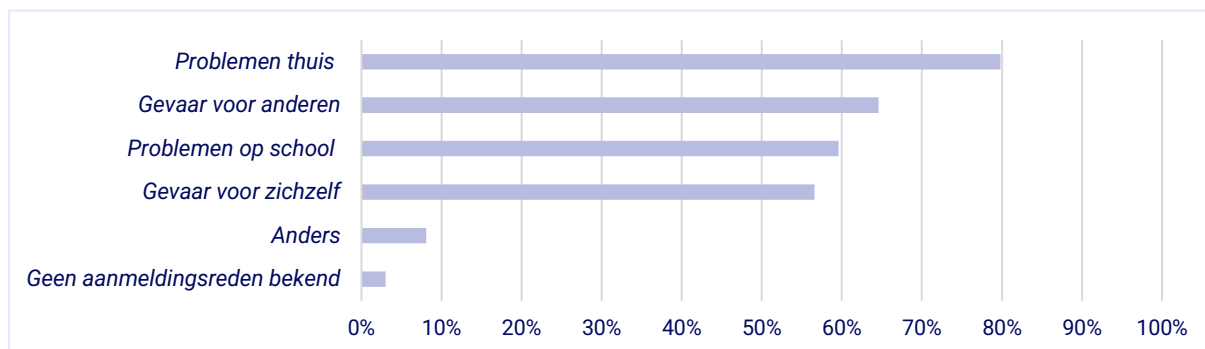
In de dossiers van de 99 jeugdigen werden uiteenlopende typen problematiek van jeugdigen en gezinnen beschreven, waarbij per jeugdige meerdere typen problemen gerapporteerd konden zijn. In de betreffende dossiers werden externaliserende problemen bij de jeugdige het vaakst gerapporteerd (89%), gevolgd door een bedreigde opvoedingsomgeving (79%), instabiliteit van de opvoedingsomgeving (76%) en internaliserende problemen (64%), zie Figuur 1. 'Bedreigde opvoedingsomgeving' heeft betrekking op de kwaliteit van de psychosociale omgeving waarin de jeugdige opgroeit en de mate waarin die omgeving aangetast is, waardoor de ontwikkeling van het kind wordt belemmerd. Hierbij kan gedacht worden aan ouderlijke ruzies, verwaarlozing of juist overbescherming, pedagogisch onvermogen van opvoeders of kindermishandeling. 'Instabiliteit van de opvoedingsomgeving' heeft betrekking op de vastigheid van de woonsituatie (of woonplaats) en de opvoedfiguren in het verleden van de jeugdige. Er kon bijvoorbeeld sprake zijn van instabiliteit van de opvoedingsomgeving bij een uithuisplaatsing, maar ook in geval van verplaatsingen qua woon- of opvoedsituatie, zoals tussen beide ouders met eventuele nieuwe partners. In ruim de helft van de dossiers was (ook) sprake van wegllopen (54%). Delictgedrag (40%), suïcidaliteit (37%) en een licht verstandelijke beperking (21%) werden in verhouding wat minder vaak gerapporteerd.

Figuur 1. Typen problematiek van jeugdige en gezin

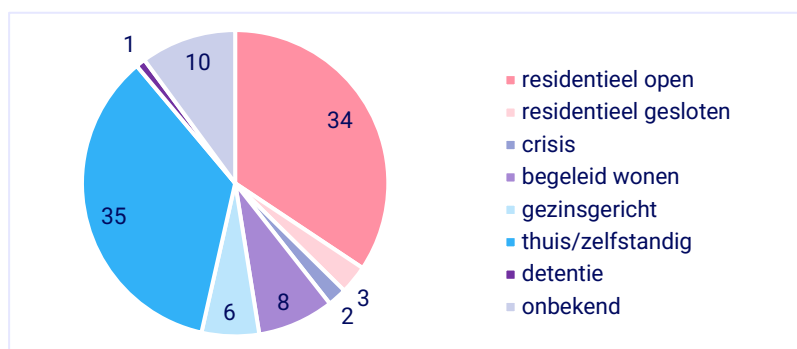
Evenals bij typen problematiek, konden meerdere redenen in de dossiers beschreven zijn als aanmeldingsredenen voor het residentiële verblijf bij de betreffende jeugdhulporganisaties. Problemen thuis werden het vaakst gerapporteerd (80%), gevolgd door de motivering dat de jeugdige een gevaar was voor anderen (65%), dat sprake was van problemen op school (60%), en/of dat de jeugdige een gevaar was voor zichzelf (57%), zie Figuur 2. In enkele gevallen was (ook) sprake van een andere aanmeldingsreden (8%) en in drie van de dossiers werd geen reden beschreven (3%). Problemen op school waren in geen van de gevallen de enige reden voor de aanmelding voor het residentiële verblijf en gingen dus altijd samen met één of meer andere redenen, veelal met problemen thuis. De overige redenen stonden soms wel op zichzelf.

Figuur 2. Reden aanmelding jeugdigen in de dossieranalyse

3.1.2 Traject

Van de 99 jeugdigen in de dossieranalyse bleken 40 jeugdigen na het residentiële verblijf bij de betreffende jeugdhulporganisatie te zijn doorgeplaatst naar een andere residentiële setting (waarvan twee op een crisisplek en één gedetineerd). Hun residentiële verblijf werd dus elders gecontinueerd. Bij 49 jeugdigen werd het residentiële verblijf beëindigd: zij zijn thuis of (begeleid) zelfstandig gaan wonen, of gingen naar een pleeggezin of gezinshuis (zie Figuur 3). Van de overige 10 jeugdigen is de verblijfplaats na het residentiële verblijf onbekend.

Figuur 3. Type uitstroom na residentieel verblijf (n=99)

Hoewel de 99 jeugdigen allemaal verbleven op een residentiële groep en bij de overgrote meerderheid van hen externaliserende problemen en problemen thuis in de dossiers gerapporteerd werden, waren er ook opvallende verschillen tussen de trajecten. Zoals te zien is in Tabel 3, verbleven 41 jeugdigen op een open groep, 43 jeugdigen op een gesloten groep en 15 jeugdigen op een crisisgroep, met verschillende woonsituaties voorafgaand aan en volgend op die plaatsing. Ongeveer evenveel jeugdigen woonden voorafgaand aan de plaatsing thuis (n=41) als op andere residentiële groep (inclusief crisis: n=44). Jeugdigen die op een crisisgroep verbleven kwamen vaker vanuit huis (53,5%). Behalve verschillen in de woonsituatie voorafgaand aan de plaatsing, zijn er verschillen in trajectkenmerken met betrekking tot de duur van de plaatsing en de vervolgplek. Op een open groep was de gemiddelde verblijfsduur met ruim 11 maanden het langst, vergeleken met gemiddeld 6,7 maanden op een gesloten groep en bijna 4 maanden op een crisisgroep. Tegelijkertijd waren de onderlinge verschillen wat betreft de verblijfsduur tussen jeugdigen op een open groep het grootst (SD=7,3). Op een open plaatsing volgde vaker een thuisplaatsing (41,5%), in vergelijking met plaatsingen op een gesloten groep (32,6%) of crisisplek (26,7%). Op een gesloten plaatsing en crisisplaatsing volgde meestal een plaatsing op een open groep (46,5% respectievelijk 40%).

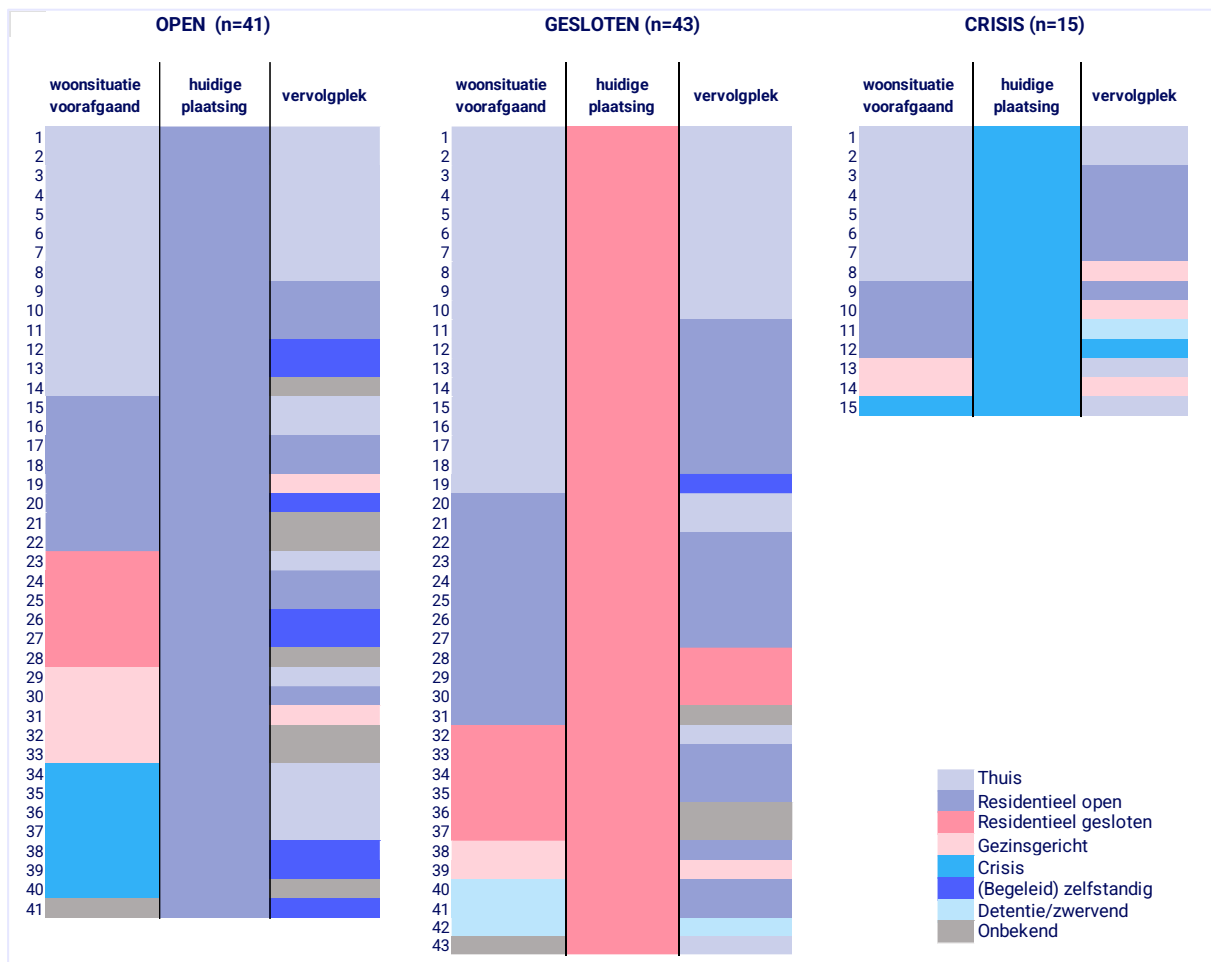
Tabel 3. Trajectkenmerken per type verblijf (open, gesloten, crisis)

	Open ¹		Gesloten		Crisis		Totaal	
Woonsituatie voorafgaand								
Thuis	14	34,1%	19	44,2%	8	53,3%	41	41,4%
Residentieel open	8	19,5%	12	27,9%	4	26,7%	24	24,2%
Residentieel gesloten	6	14,6%	6	14%	0	0%	12	12,1%
Pleeggezin/gezinshuis	5	12,2%	2	4,7%	2	13,3%	9	9,1%
Crisisplek	7	17,1%	0	0%	1	6,7%	8	8,1%
Zwervend	0	0%	3	7%	0	0%	3	3%
Onbekend	1	2,4%	1	2,3%	0	0%	2	2%
	41	100%	43	100%	15	100%	99	100%
Vervolgplek								
Thuis/zelfstandig	17	41,5%	14	32,6%	4	26,7%	35	35,4%
Crisisplek	0	0%	0	0%	2	13,3%	2	2%
Residentieel open	8	19,5%	20	46,5%	6	40%	34	34,3%
Residentieel gesloten	0	0%	3	7%	0	0%	3	3%
Gezinshuis/pleeggezin	2	4,9%	1	2,3%	3	20%	6	6,1%
Begeleid wonen/kamertraining	7	17,1%	1	2,3%	0	0%	8	8,1%
Detentie	0	0%	1	2,3%	0	0%	1	1%
Onbekend	7	17,1%	3	7%	0	0%	10	10,1%
	41	100%	43	100%	15	100%	99	100%
Duur plaatsing in maanden (gemiddelde, SD en min-max)	11,3 (SD 7,3), 1-27		6,7 (SD 4,6), 1-25		3,9 (SD 2,9), 1-10		8,2 (SD 6,3), 1-27	

¹ incl kamertraining/begeleid wonen (n=3)

In Figuur 4 zijn van alle 99 jeugdigen de woonsituaties voorafgaand aan de plaatsing en de vervolgplekken visueel weergegeven per type verblijf (open plaatsing, gesloten plaatsing, crisisplaatsing), wat de verschillen tussen verblijfsvormen in individuele trajecten illustreert.

Figuur 4. Woonsituatie voorafgaand, huidige plaatsing en vervolgplek, per type verblijf

3.1.3 Betrokkenheid van het sociale netwerk

Op basis van dossierinformatie stelden we vast dat bij 56 jeugdigen (56,6%) het sociale netwerk betrokken was bij de behandeling en begeleiding, door middel van een systemische interventie (n=28) en/of 'algemene inzet' van het netwerk (n=50). Onder deze 'algemene inzet' van het netwerk vielen verschillende vormen van betrokkenheid en manieren om die betrokkenheid te bewerkstelligen; dit werd niet altijd concreet beschreven in de dossiers. Bij 43 jeugdigen werd het netwerk niet betrokken, of werd daarover in elk geval niet gerapporteerd in het dossier.

De trajecten van jeugdigen bij wie het sociale netwerk op één of andere manier werd betrokken, eindigden significant vaker in een thuisplaatsing (47%) dan de trajecten van jeugdigen bij wie het netwerk niet werd (of leek te zijn) betrokken (26%; $p < .05$). Echter, de opvoedingsomgeving van het gezin van herkomst was bij de thuisgeplaatste jeugdigen ook vaker stabiel (41%) dan bij jeugdigen die niet terug naar huis gingen (11%). Anders gezegd: jeugdigen met een stabielere opvoedingsomgeving gingen vaker weer naar huis (68%) dan jeugdigen die zijn opgegroeid in een instabiele opvoedingsomgeving (29%), én bij die eerste groep werd het netwerk vaker op één of andere manier betrokken bij het verblijf. Hoewel de groepsgroottes sterk verschilden (19 jeugdigen met een

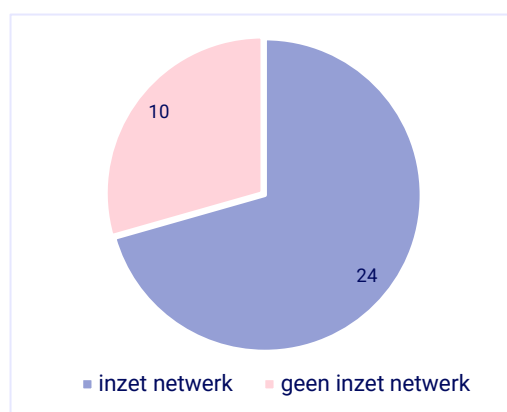

stabiele opvoedingsomgeving tegenover 66 jeugdigen met een instabiele opvoedingsomgeving – voor de overige jeugdigen was deze informatie onbekend), werd een significant verband gevonden tussen de stabiliteit van de opvoedingsomgeving en thuisplaatsing na het verblijf ($p < .01$). De uitstroom bleek daarnaast samen te hangen met het aantal verblijfsplaatsen waar een jeugdige voorafgaand heeft gewoond: jeugdigen die na het residentiële verblijf terug naar huis gingen ($n=34$)², hadden in het verleden gemiddeld minder residentiële plaatsingen (2,5), dan jeugdigen die niet terug naar huis gingen ($n=55$, gemiddeld 4,0 residentiële plaatsingen; $p < .01$). Bovendien hadden jeugdigen bij wie het sociale netwerk werd betrokken minder plaatsingen achter de rug (gemiddeld 2,1), dan jeugdigen bij wie het netwerk niet werd betrokken (3,3; $p < .05$). Vanwege de (te) kleine aantallen is het niet mogelijk om te achterhalen of de betrokkenheid van het netwerk invloed heeft gehad op de uitstroom, wanneer zou worden gecontroleerd voor de stabiliteit van de opvoedingsomgeving en het aantal voorafgaande plaatsingen. Hoewel deze variabelen dus gerelateerd zijn, blijft het onduidelijk of het betrekken van het sociale netwerk tijdens het verblijf in de residentiële setting heeft bijgedragen aan thuisplaatsing van de jeugdige, of dat zowel het betrekken van het netwerk als de uitstroom werden beïnvloed door andere factoren.

3.1.4 Duur van het verblijf

Om na te gaan of de betrokkenheid van het netwerk mogelijk heeft bijgedragen aan het *verkorten* van het verblijf zijn aanvullende analyses gedaan. De jeugdigen die zijn doorgeplaatst naar een andere (residentiële) setting, of van wie de vervolgplek onbekend was, zijn hierbij buiten beschouwing gelaten. Van de 34 jeugdigen die terug naar huis gingen, werd bij 24 jeugdigen het sociale netwerk betrokken (door inzet van een systemische interventie of het betrekken van het netwerk op andere wijze) en bij 10 jeugdigen niet (zie Figuur 5). De duur van het verblijf van de 24 jeugdigen mét betrokkenheid van het sociale netwerk bleek iets korter dan van de 10 jeugdigen zonder betrokkenheid van het netwerk, maar dit verschil was niet significant, mogelijk mede als gevolg van de kleine groepsgrootte. Maar ook wanneer alle 49 jeugdigen van wie het residentiële verblijf is afgesloten geïnccludeerd werden – waarbij we jeugdigen die naar een gezinsgerichte vorm van verblijf zijn gegaan of (begeleid) zelfstandig zijn gaan wonen wel meenamen in de analyses – bleek dat de duur van het verblijf van jeugdigen bij wie het netwerk werd betrokken niet significant korter was dan het verblijf van jeugdigen bij wie het netwerk niet werd betrokken.

Figuur 5. Betrokkenheid sociaal netwerk bij jeugdigen die thuis zijn geplaatst na residentieel verblijf (n=34)

² Van de 35 jeugdigen die qua vervolgplek werden ingedeeld in de categorie 'thuis/zelfstandig', ging één jeugdige zelfstandig wonen.

3.1.5 Samenvatting dossieranalyse

Uit de dossieranalyse kwam geen duidelijk verschil naar voren met betrekking tot de duur van het verblijf tussen jeugdigen bij wie het netwerk wel, en jeugdigen bij wie het netwerk niet werd betrokken. De heterogeniteit van de jeugdigen – zowel wat betreft type verblijf als hulpverleningsgeschiedenis, gezinskenmerken, doel van het verblijf en doel van het betrekken van het netwerk – en de verschillende manieren waarop contextgericht werken onderdeel was van het basismethodisch handelen op de groepen, kunnen hier een rol in spelen. De dossieranalyse geeft hierover echter geen uitsluitsel, omdat uit de dossiers niet altijd goed duidelijk werd of, en zo ja hoe, het gezin en het bredere netwerk bij het verblijf werden betrokken. Daarnaast is niet met zekerheid te zeggen dat het netwerk daadwerkelijk niet op een bepaalde manier betrokken is geweest, wanneer daarover niets in het dossier gevonden werd. De resultaten van de dossieranalyse roepen dan ook verschillende vragen op: wat was het doel van de systemische interventie en/of het betrekken van het sociale netwerk? Op welke manieren werd het sociale netwerk van jeugdigen betrokken? Waarom werd bij bijna de helft van de jeugdigen het sociale netwerk *niet* betrokken, en werd dat netwerk ook daadwerkelijk niet betrokken of werd dit niet vermeld in het dossier? Op welke manieren en in welke mate maakt het contextgericht werken – los van specifieke systemische interventies – deel uit van het basismethodisch handelen op de groepen? En met welk doel wordt door pedagogisch groepsmedewerkers op bepaalde manieren contextgericht gewerkt? Deze vragen vormden de aanleiding voor deelstudie 2.

3.2 Deelstudie 2a: Algemeen beeld van contextgericht werken

Op basis van de vragenlijsten en focusgroepen met gedragswetenschappers werd een algemeen beeld verkregen van de visies op (het doel van) contextgericht werken, de manieren waarop contextgericht werken op residentiële groepen vorm krijgt, verklaringen voor verschillen tussen groepen en het verband met de duur van het verblijf.

3.2.1 Visie op betrekken van ouders en breder netwerk

Alle gedragswetenschappers, ongeacht de zorgorganisatie waar zij werkzaam waren, benadrukten het grote belang en de meerwaarde van het betrekken van het gezin en het bredere netwerk, omdat een jeugdige niet los van de context gezien kan worden. Bovendien hebben belangrijke steunfiguren veel invloed, onder andere op het welzijn en de ontwikkeling van jeugdigen. Gedragswetenschappers waren het erover eens dat een traject vaak valt of staat met de betrokkenheid van het netwerk van de jeugdige.

Ouderbetrokkenheid

Wat betreft het betrekken van ouders gaven de gedragswetenschappers aan dat het essentieel is dat ouders meegenomen worden in de behandeling én zelf ondersteuning krijgen (bijvoorbeeld door een systemisch werker), zeker wanneer het perspectief ‘terug naar huis’ is. Zoals één van de gedragswetenschappers verwoordde: *“Ik heb nog nooit een cliënt gehad waarbij ik van mening was dat de jeugdige de oorzaak van de uithuisplaatsing was.”* In lijn hiermee gaven andere gedragswetenschappers aan dat gezinsleden vaak direct invloed hebben op het ontstaan of voortduren van problematiek, maar daarmee ook mogelijkheden bieden voor de toekomst: zij kennen de jeugdige en diens geschiedenis, kunnen meewerken aan duurzame verandering en kunnen goede belangenbehartigers zijn. Het actief betrekken van ouders en bevorderen van hun contact met de jeugdigen is volgens de gedragswetenschappers zeer belangrijk voor emotionele toestemming en steun voor de jeugdige, het gevoel van verbinding en voor identiteitsontwikkeling, wat vervolgens weer van invloed is op de kwaliteit van het contact. Het

betrekken van ouders en de inzet op contactbehoud of -herstel is dus essentieel om het verblijf zo goed mogelijk te laten verlopen én om ouders verantwoordelijkheid te helpen nemen. Verandering vindt namelijk plaats *“in interactie”*, zoals één van de gedragswetenschappers het verwoordde. Door te streven naar *“gezamenlijke verandering”* en te focussen op een *“gezamenlijke toekomst”*, in plaats van alleen de jeugdige te begeleiden, wordt *“symptoombestrijding”* voorkomen. Wanneer een terugkeer naar huis aan de orde is, kan het actief betrekken en begeleiden van ouders zodoende bijdragen aan een duurzame terugplaatsing: Als interactiepatronen zijn verbeterd en er oplossingen zijn gevonden voor gezins- en/of ouderproblematiek, heeft de terugplaatsing ook op lange termijn een grotere kans van slagen. Vanwege het belang van ouderbetrokkenheid, zowel tijdens het verblijf als om een duurzame terugkeer naar huis mogelijk te maken, pleitten sommige gedragswetenschappers voor heldere afspraken hierover, of zelfs verplichte deelname van ouders aan de behandeling. De gedragswetenschappers onderstreepten dat de kwaliteit, de vorm en de intensiteit van de betrokkenheid van ouders uiteraard sterk verschilt per casus: maatwerk is essentieel om een jeugdige goed te kunnen ondersteunen.

Betrokkenheid van breder sociaal netwerk

Wat betreft het betrekken van het bredere sociale netwerk benadrukten de gedragswetenschappers dat de wensen en mogelijkheden van jeugdigen op dit vlak sterker uiteenlopen. Zij gaven aan dat een stevig netwerk kan bijdragen aan emotionele ondersteuning, praktische ondersteuning en soms ook financiële verlichting, wat de kans op duurzame verandering vergroot. Hoewel een stevig, steunend netwerk niet voor elke jeugdige realiseerbaar is, zagen gedragswetenschappers het als waardevol om al tijdens de hulpverlening te investeren in het versterken van het netwerk, zodat dit ook ná de plaatsing steun kan blijven bieden. Zoals een gedragswetenschapper het formuleerde: *“Alle hulpverleners zijn maar tijdelijk, mensen uit het brede netwerk zijn er hopelijk voor langere tijd.”* Tegelijkertijd wezen gedragswetenschappers op de idealistische kant van deze benadering: een goede uitvoering kost tijd en inzet van zowel jeugdigen en ouders, als van betrokken hulpverleners. De gedragswetenschappers van beide zorgorganisaties waren van mening dat het bredere netwerk in de praktijk nog onvoldoende wordt betrokken. De inzet van steunfiguren zoals een JIM (Jouw Ingebrachte Mentor) wordt regelmatig wel besproken, maar uiteindelijk vaak niet doorgevoerd vanwege het ontbreken van scholing bij medewerkers. Ook blijkt dat het bredere netwerk van een jeugdige sneller uit beeld raakt wanneer het niet nadrukkelijk wordt meegenomen vanaf het begin van de plaatsing. Tegelijkertijd zagen gedragswetenschappers het betrekken van personen uit het bredere sociale netwerk als cruciaal, juist omdat de problematiek vaak verweven is met relaties in het netwerk en sleutelfiguren (dus) ook een rol spelen bij het creëren van perspectief, zoals het werken aan terugkeer naar huis. Vooral binnen crisisgroepen werd het betrekken van het netwerk gezien als essentieel voor herstel van vertrouwen, identiteitsontwikkeling en het opbouwen van een gezamenlijke toekomst. Kortom: hoewel de meerwaarde van de betrokkenheid van het bredere netwerk breed wordt erkend, zagen gedragswetenschappers ook dat er nog stappen gezet moeten worden in de praktische uitvoering en in het structureel positioneren van het bredere netwerk binnen het hulpverleningsproces. Evenals bij het betrekken van ouders, blijft maatwerk hierin essentieel.

3.2.2 Contextgericht werken in de dagelijkse praktijk

Zowel de reacties op de vragenlijsten als de gesprekken met gedragswetenschappers wezen op grote variatie in de wijze waarop personen uit het sociale netwerk van jeugdigen worden betrokken bij uiteenlopende gesprekken en activiteiten tijdens het verblijf, en wie hierin het initiatief neemt. Hierbij werd onderscheid gemaakt tussen het *betrekken* van gezin/breder netwerk en het *systemisch werken* door de medewerkers, waarbij het gezin of netwerk wordt begeleid, bijvoorbeeld door het inzetten van een systemische interventie.

Wie wordt betrokken?

In de basis is het uitgangspunt dat in overleg met de jeugdige en eventueel met diens ouders (mede afhankelijk van de leeftijd van de jeugdige) wordt besloten welke personen betrokken worden op welke manieren. In de praktijk beslissen gedragswetenschappers vaak over de betrokkenheid van formele partijen, zoals de verwijzer en de school, terwijl het betrekken van het informele netwerk, zoals familieleden of andere belangrijke volwassenen, doorgaans door ouders of groepsmedewerkers wordt geïnitieerd. Meerdere gedragswetenschappers gaven aan dat het zoeken naar (mogelijke) betekenisvolle personen in het netwerk idealiter gezamenlijk gebeurt, bijvoorbeeld jeugdige en ouders in samenwerking met de mentor, persoonlijk begeleider of systeemtherapeut. Toch bleek uit de gesprekken dat nog te weinig systematisch aandacht is voor de vraag wie moet worden betrokken. Ook de bereidheid van de jeugdige zelf om hieraan mee te werken, evenals bereidheid van andere gezinsleden en personen uit het bredere netwerk, spelen hierbij een rol. Hoewel het sociale netwerk van jeugdigen vaak bij aanvang van een residentiële plaatsing wel onderwerp is van gesprek en soms ook via een specifieke methodiek in kaart gebracht wordt, gebeurt dit niet altijd en ligt de focus vaak op betrokken familieleden. Een aantal gedragswetenschappers pleit er daarom voor om het in kaart brengen van het netwerk standaard te bespreken bij de start van een traject, evenals de wensen over de wijze van betrokkenheid.

Op welke momenten?

Wat betreft de momenten waarop en activiteiten waarbij het sociale netwerk van jeugdigen betrokken wordt tijdens het verblijf, gaven gedragswetenschappers aan dat ouders vooral worden meegenomen bij formele onderdelen van het hulpverleningsproces, zoals besluitvorming, evaluaties en de planning van verlof of bezoek. Bij informelere groepsmomenten of activiteiten op de locatie worden ouders wat minder actief betrokken. Broers en zussen of personen uit het bredere netwerk zijn volgens gedragswetenschappers juist vaker aanwezig bij informelere momenten op de groep, vergeleken met formele momenten. Bij het bespreken van deze thema's, realiseerden de gedragswetenschappers zich dat een bewuste en afgestemde werkwijze waarin netwerkbetrokkenheid wordt gezien als belangrijke relationele investering, wenselijk is. Die betrokkenheid kan voor verschillende sociale contacten op uiteenlopende manieren vormgegeven worden om het sociale netwerk van de jeugdige te versterken.

Hoe wordt systemisch gewerkt?

Uit de reacties van de gedragswetenschappers blijkt dat systemisch werken op de groepen in wisselende mate en op verschillende manieren wordt toegepast. In veel gevallen is sprake van inzet van een systeemtherapeut of systeemtherapeutisch werker, die zich richt op het herstellen of versterken van de onderlinge relaties. Er is echter niet op iedere groep een systeemtherapeut beschikbaar, waardoor begeleiding van ouders of het bredere netwerk op die groepen vaak niet (of in elk geval niet structureel) aan de orde is. Daarnaast ontbreekt het groepsleiding regelmatig aan kennis en ervaring om systemisch te handelen. Waar systemisch wordt gewerkt zonder inzet van een systeemtherapeut, gebeurt dat bijvoorbeeld via ambulante gesprekken door mentoren of jeugdzorgwerkers, en/of door ouders actief te betrekken bij behandeldoelen en besluitvorming. Binnen crisisgroepen ligt de nadruk doorgaans minder op systemisch werken en meer op de groepsdynamiek en stabilisatie van de jeugdige.

3.2.3 Bevorderende en belemmerende factoren

De mate waarin gezinsleden en het bredere netwerk betrokken zijn bij het verblijf van een jeugdige is afhankelijk van diverse factoren. Gedragswetenschappers benoemden onder meer de problematiek van ouders en hun draagkracht, reflectievermogen en visie op de hulp. Ook de motivatie van zowel ouders als de jeugdige zelf spelen

een rol, evenals de betrokkenheid van verschillende personen bij de besluitvorming rondom de plaatsing. Formele aspecten, zoals wel of geen ouderlijk gezag hebben of de visie van de jeugdbeschermer, beïnvloeden in hoeverre ouders zich verplicht of in de positie voelen om mee te denken. Verder maken eerdere ervaringen, culturele verschillen, taalbarrières en fysieke afstand het betrekken van het netwerk soms complex. Gedragswetenschappers noemden ook het perspectief op de toekomst als bepalend: als voor jeugdigen en/of ouders onduidelijk is naar welk vervolg (thuis, andere groep, gezinshuis, etc.) toegewerkt wordt, is het moeilijker om het netwerk te mobiliseren. Het bevorderen van contact met ouders en het netwerk gaat over het algemeen juist makkelijker als duidelijk is dat wordt toegewerkt naar huis. Een gedragswetenschapper gaf in dit verband aan te vermoeden dat bij ouders gevoelens van vertrouwen, hoop of juist schaamte van invloed zijn op het contact: *“Ouders haken soms af wanneer er geen hoop op verandering is, of wanneer de schaamte te hoog is. Dat laatste is een hypothese, want daar wordt niet vaak openlijk over gesproken.”* De gedragswetenschappers signaleerden bovendien dat de visie, mogelijkheden en inspanningen van behandelaren en groepsmedewerkers een belangrijke rol spelen bij het creëren van perspectief en het mobiliseren van het netwerk.

Moeizame samenwerking

Wanneer sprake is van een moeizame samenwerking met het netwerk, wordt dit doorgaans besproken met het gezin, het hulpverleningsteam en verwijzers. Gedragswetenschappers gaven aan dat samenwerkingsafspraken in zulke situaties concreter worden gemaakt, en dat indien nodig ouderbegeleiding wordt ingezet of een gezinsvoogd wordt betrokken om te bemiddelen. Ook systemische interventies, zoals systeemtherapie of intensievere evaluatiegesprekken met een systeemtherapeut, werden als mogelijke aanpak genoemd, al blijkt het in praktijk lastig om een balans te vinden tussen ouders aanspreken op hun verantwoordelijkheden en de vrijblijvendheid van hun betrokkenheid accepteren. De gedragswetenschappers hadden de indruk dat groepsmedewerkers vaak terughoudend zijn wanneer ouders herhaaldelijk niet verschijnen of weerstand tonen. Zij benoemden dat meer mag worden doorgevraagd of aangespoord bij afwijzende reacties. Enkelen pleitten voor een duidelijker kader, waarin ouderbetrokkenheid in samenwerkingsafspraken wordt geconcretiseerd. Specifiek bij crisisplaatsingen vraagt het volgens gedragswetenschappers extra aandacht om het netwerk aangehaakt te houden, gezien de hectiek en het gebrek aan voorbereidingstijd. Wanneer ouders of de jeugdige zelf terughoudend zijn, blijft het belangrijk om te informeren en te ondersteunen, met oog voor alternatieve vormen van contact. Soms kan een ambulant werker, groepsmedewerker of andere betrokkene een betere ingang bieden dan een gedragswetenschapper, bijvoorbeeld door het netwerk uit te nodigen voor informele ontmoetingen, zoals samen eten of een activiteit. De gedragswetenschappers waren van mening dat het uitgangspunt moet blijven dat waar mogelijk telkens opnieuw wordt geïnvesteerd in contactherstel en verbinding met het netwerk.

Knelpunten

In het verlengde hiervan signaleerden de gedragswetenschappers diverse knelpunten die structurele toepassing van systemisch werken (zowel de inzet van een systeemtherapeut of systeemtherapeutisch werker, als het systemisch handelen door gedragswetenschappers of groepsmedewerkers) bemoeilijken. Zo werd genoemd dat de neiging om aan het begin van een plaatsing rust te creëren in plaats van direct inzetten op contactherstel/-behoud, voor verdere verwijdering kan zorgen. Tegelijkertijd kan het overmatig betrekken van het systeem soms voor verwarring of een te grote belasting van ouders zorgen. Zeker wanneer ouders niet achter de plaatsing staan of weinig openstaan voor samenwerking, is systemisch werken ingewikkeld. Daarnaast werd opgemerkt dat bij overplaatsingen het netwerk vaak niet opnieuw in kaart gebracht wordt. Als in het dossier staat dat de jeugdige geen contact heeft met bepaalde personen uit het netwerk, wordt dat vaak overgenomen, terwijl in de tussentijd de

situatie kan zijn veranderd, waardoor contactherstel wellicht wel mogelijk is. Ook zijn er praktische belemmeringen: onvoldoende tijd, hoge werkdruk, wachtlijsten bij behandelaren en het ontbreken van structurele financiering voor systeemtherapie in combinatie met verblijf. Verder is de afstemming tussen betrokken hulpverleners niet altijd optimaal, wat ten koste kan gaan van de effectiviteit van de hulp. Binnen de hulpverlening (breder dan enkel de locatie of de groep waar de jeugdige verblijft) wordt bovendien niet altijd voldoende gebruikgemaakt van beschikbare expertise of aanvullende interventies wanneer het contact moeizaam verloopt. Een terugkerende observatie is dat in de hectiek van plaatsingen en dagelijkse zorg de focus gemakkelijk op de jeugdige alleen komt te liggen, terwijl juist het betrekken van het gehele systeem van groot belang wordt geacht voor duurzame verandering. De gedragswetenschappers pleiten dan ook voor meer structurele inbedding van systemisch werken, betere afstemming, en scholing van groepsmedewerkers in hun rol ten opzichte van de jeugdige en diens netwerk.

3.2.4 Contextgericht werken en duur van verblijf

Gevraagd naar de relatie tussen contextgericht werken en de duur van het verblijf, zagen gedragswetenschappers zowel het betrekken van het sociale netwerk, als het systemisch werken in veel gevallen als helpend. Zij gaven aan dat juist wanneer alle betrokkenen (ouders, breder netwerk, professionals én jeugdige) in dezelfde richting bewegen, er meer ruimte ontstaat voor verandering. Jeugdigen voelen zich dan gesteund, waardoor hun motivatie om stappen te zetten vaak groter wordt. Met name op crisisgroepen heeft ouderbetrokkenheid volgens gedragswetenschappers een positieve invloed op de mogelijkheid van een terugplaatsing en op de duur van het verblijf. Tegelijkertijd werd benadrukt dat contextgericht werken geen garantie is voor verkorting van het verblijf. Of netwerkbetrokkenheid en systemisch werken daadwerkelijk leiden tot een korter traject, hangt af van veel factoren: de aard en hardnekkigheid van patronen in het gezin, de bereidheid en mogelijkheden van ouders om te veranderen, maar ook de beschikbaarheid van passende vervolghulp. In sommige situaties levert het betrekken van ouders en/of breder netwerk juist extra spanningen of teleurstellingen op voor jeugdigen, vooral wanneer verwachtingen niet worden waargemaakt. In andere gevallen duurt het verblijf juist langer doordat intensief wordt samenwerkt met ouders en/of breder netwerk, maar wordt een duurzame terugkeer naar huis daarmee wel een mogelijkheid. In dat opzicht is enkel gericht zijn op een zo kort mogelijk verblijf dus niet verstandig. Het versterken van relaties, het doorbreken van vastzittende patronen en het begeleiden van contactherstel of -intensivering worden gezien als wezenlijke onderdelen van duurzame hulpverlening. Niet alleen kan dit de kans op terugkeer naar huis vergroten, het helpt jeugdigen ook om zich minder alleen te voelen en beter om te gaan met keuzes en veranderingen. Volgens gedragswetenschappers is het dan ook minstens zo belangrijk om te investeren in verandering in het systeem om de jeugdige heen, als in de individuele behandeling. En dat kost tijd.

3.2.5 Samenvatting algemeen beeld van contextgericht werken

Uit vragenlijsten van en focusgroepen met gedragswetenschappers blijkt dat het betrekken van ouders, broers/zussen en andere personen uit het sociale netwerk van jeugdigen in de residentiële jeugdhulp belangrijk wordt gevonden, maar in de praktijk nog onvoldoende systematisch gebeurt. Professionals onderstrepen het belang van een breed gedragen samenwerking rond de jeugdige: het netwerk kan emotionele, praktische en duurzame steun bieden, en is van grote waarde voor herstel en toekomstperspectief. Tegelijkertijd wordt erkend dat het betrekken van het netwerk tijd, aandacht en afstemming vraagt – en dat het niet altijd vanzelfsprekend is wie wordt betrokken, op welk moment en op welke manier.

Systemisch werken (waaronder de inzet van systemische interventies, maar ook systemisch handelen door verschillende professionals) wordt gezien als een waardevolle benadering om patronen in gezinnen te doorbreken en contactherstel te bevorderen. In veel gevallen draagt dit bij aan duurzame verandering en vergroot het de kans op terugkeer naar huis. Toch zijn er knelpunten: gebrek aan tijd, beperkte beschikbaarheid van systeemtherapeuten en onvoldoende ervaring bij groepsmedewerkers staan effectieve toepassing in de weg. Ook blijkt samenwerking met ouders en anderen uit het sociale netwerk soms lastig, zeker bij crisisplaatsingen of als er sprake is van wantrouwen of eerdere negatieve ervaringen.

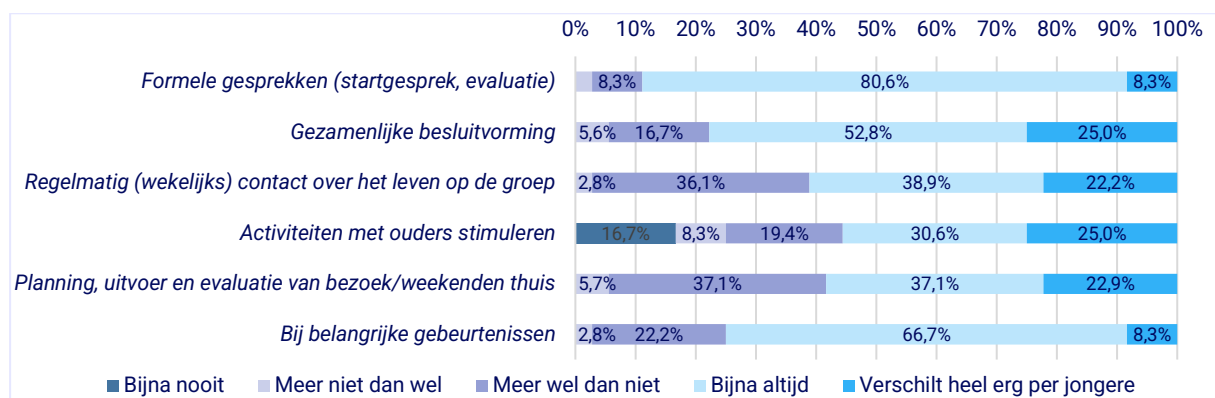
Gedragswetenschappers pleiten voor structurele aandacht voor netwerkbetrokkenheid vanaf de start van het traject, met maatwerk per situatie. Betrokkenheid van personen uit het sociale netwerk helpt jeugdigen zich gesteund te voelen, vergroot hun motivatie en kan bijdragen aan een duurzame terugkeer naar huis. Hoewel het niet altijd leidt tot een korter verblijf, is het volgens de meeste gedragswetenschappers wel een voorwaarde voor betekenisvolle en duurzame hulp.

3.3 Deelstudie 2b: Vragenlijsten groepsmedewerkers

3.3.1 Betrekken van ouders tijdens het verblijf

De reacties op de vragenlijsten voor groepsmedewerkers (N=36) laten zien op welke manieren binnen verschillende teams van de twee organisaties concreet contextgericht wordt gewerkt. Figuur 6. geeft inzicht in de mate waarin ouders betrokken worden bij verschillende typen contactmomenten op de groepen, volgens de groepsmedewerkers van de twee betrokken jeugdhulporganisaties. Met name formele gesprekken, zoals startgesprekken en evaluatiemomenten, werden genoemd als contactmomenten waarbij ouders vrijwel altijd betrokken zijn (80,6%). Ook bij belangrijke gebeurtenissen is de betrokkenheid van ouders hoog (66,7% gaf aan dat ouders bijna altijd worden betrokken). Daarentegen valt op dat het stimuleren van activiteiten met ouders minder structureel gebeurt: volgens een kwart van de groepsmedewerkers gebeurt dit bijna nooit of weinig. De antwoorden ten aanzien van gezamenlijke besluitvorming, regelmatig contact over het leven op de groep en het regelen van bezoeksafspraken en weekenden thuis, geven een gemengd beeld. Een deel van de groepsmedewerkers liet weten dat ouders hierbij bijna altijd of vaak worden betrokken, maar een ander (aanzienlijk) deel gaf aan dat dit sterk verschilt per jeugdige.

Figuur 6. Ouderbetrokkenheid tijdens het verblijf van de jeugdige (N=36)

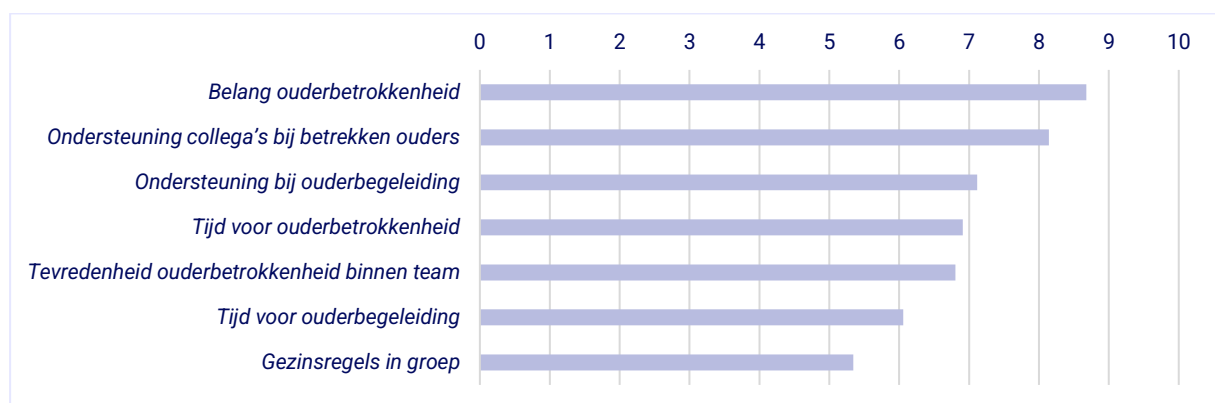

Deze variatie in het betrekken van ouders bij diverse gesprekken en activiteiten komt ook terug in de open toelichtingen: groepsmedewerkers benadrukten dat de mate van ouderbetrokkenheid sterk afhankelijk is van de specifieke situatie van de jeugdige. De relatie tussen jeugdige en ouder, juridische kaders (zoals een ondertoezichtstelling) en de wens van de jeugdige zelf spelen hierbij een belangrijke rol. Groepsmedewerkers benoemden verder dat zij maatwerk leveren, waarbij positief oudercontact wordt gestimuleerd waar mogelijk, maar waar ook ruimte is om het contact tijdelijk te beperken als dat in het belang van het kind is. Ouders verschillen bovendien onderling in hun behoefte aan betrokkenheid, werd aangegeven.

De groepsmedewerkers is ook gevraagd of zij verschil ervaren in het betrekken van ouders met en zonder ouderlijk gezag. Een overgrote meerderheid (86,1%) gaf aan dat de betrokkenheid tussen ouders met en ouders zonder gezag (waarbij sprake is van een voogdijmaatregel) inderdaad verschilt: ouders zonder gezag zijn of worden doorgaans minder betrokken, onder andere omdat een deel van het contact in zulke gevallen loopt via de voogd als gezaghebbende. Slechts 13,9% liet weten hierin geen verschil te ervaren. Dit sluit aan bij de ervaringen van gedragswetenschappers, die in de focusgroepen eveneens aangaven dat formele aspecten, zoals wel of geen ouderlijk gezag hebben, invloed hebben op de mate waarin ouders zich verplicht of in de positie voelen om betrokken te zijn tijdens het verblijf.

In de vragenlijst werden verder enkele schaalvragen voorgelegd, die groepsmedewerkers konden beantwoorden op een 10-puntsschaal (bijvoorbeeld: *Hoe belangrijk vind je het om ouders te betrekken/begeleiden tijdens het verblijf van de jeugdige?* Zie Bijlage 2 voor de volledige vragenlijst). In Figuur 7 is te zien dat groepsmedewerkers het betrekken en begeleiden van ouders als zeer belangrijk beschouwen: met een gemiddelde van 8,68 kreeg dit item de hoogste score, wat duidt op een breed gedragen overtuiging dat ouderbetrokkenheid een essentieel onderdeel van het hulpverleningsproces is bij residentieel verblijf. Daarnaast voelen medewerkers zich over het algemeen voldoende ondersteund door collega's bij het *betrekken* van ouders ($M = 8,14$) en, in iets mindere mate, ook bij het *begeleiden* van ouders ($M = 7,11$). Dit suggereert een positieve houding en bereidheid bij de groepsmedewerkers om gezamenlijk aan ouderbetrokkenheid te werken.

Figuur 7. Schaalvragen over het betrekken van ouders (N=36)

Opvallend is echter dat de scores voor de beschikbare tijd om ouders actief te betrekken ($M = 6,91$) en te begeleiden ($M = 6,06$) lager liggen. Dit vormt een belangrijk aandachtspunt voor organisaties: hoewel de bereidheid en motivatie duidelijk aanwezig zijn, lijkt tijdsdruk een belemmerende factor te vormen in de praktijk. Ook het toepassen van gezinsregels en -gewoontes op de groep scoort lager ($M = 5,34$). Dit kan erop wijzen dat in de praktijk weinig ruimte ervaren wordt voor het doorvoeren van individuele afspraken die aansluiten bij het gezin van herkomst van de jeugdige, mogelijk vanwege organisatorische of beleidsmatige beperkingen.

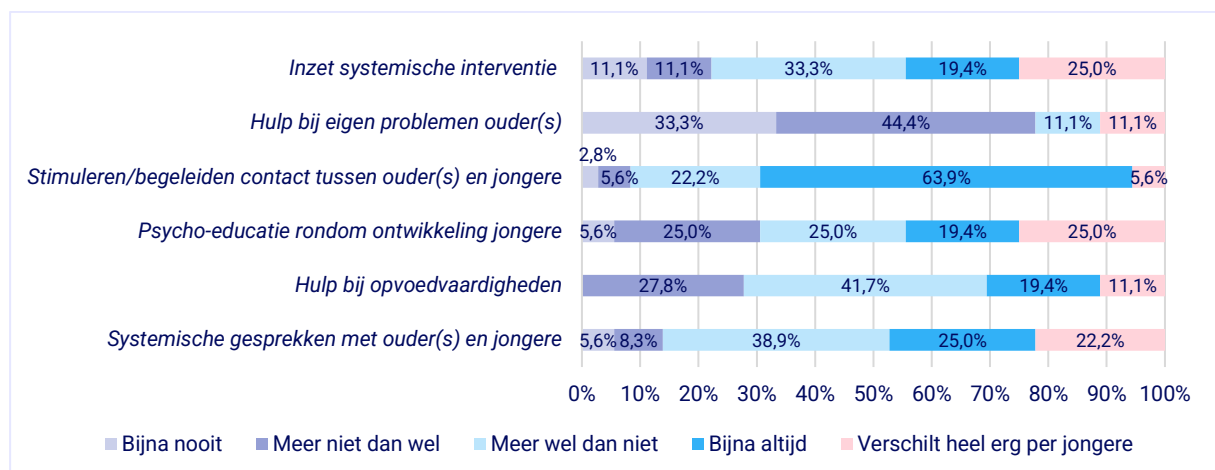
De tevredenheid van groepsmedewerkers over de wijze waarop zij ouders proberen te betrekken en begeleiden krijgt een gemiddelde score van 6,81. Hoewel dit geen lage score is, blijft deze achter bij de hoger gerapporteerde motivatie van medewerkers om ouders te betrekken en begeleiden. Er is dus nog ruimte voor verbetering in de uitvoering en ondersteuning van ouderbetrokkenheid binnen teams.

De hoge waardering van het belang van ouderbetrokkenheid tijdens het verblijf van jeugdigen in de residentiële jeugdzorg komt ook terug in de open toelichtingen. Ouders worden gezien als onlosmakelijk verbonden met het kind en meerdere groepsmedewerkers benadrukten dat ouderbetrokkenheid essentieel is voor het creëren of behouden van een gezonde gezinsband en het vergroten van de kans op succesvolle terugkeer naar huis. Ook wanneer terugkeer niet mogelijk is, wordt oudercontact als waardevol gezien, onder meer vanwege loyaliteit van de jeugdige en gevoelens van afwijzing wanneer er geen of negatief contact is met ouders. Tegelijkertijd werd door enkelen benoemd dat de wenselijkheid en mate van betrokkenheid afhankelijk is van de situatie en de aard van het contact: soms kunnen ouders de ontwikkeling van jeugdigen belemmeren en is maatwerk extra belangrijk.

3.3.2 Begeleiden van ouders tijdens het verblijf

Om zicht te krijgen op de wijze waarop ouders tijdens het verblijf van hun kind op de groep worden *begeleid*, is aan groepsmedewerkers gevraagd op welke manieren ouderbegeleiding plaatsvindt (zie Figuur 8). Het stimuleren of begeleiden van het contact tussen ouder(s) en jeugdige komt in de praktijk het vaakst voor: 63,9% van de groepsmedewerkers gaf aan dat dit bijna altijd gebeurt en slechts een klein deel liet weten dat dit bijna nooit (5,6%) of 'meer niet dan wel' (2,8%) voorkomt. Dit is in lijn met de eerdere bevinding dat groepsmedewerkers het contact tussen ouders en jeugdigen als belangrijk ervaren, en dat zij vinden dat ouderbetrokkenheid in belangrijke mate bijdraagt aan een passende ouder-kindrelatie. Hier lijkt sprake van een duidelijke afstemming tussen overtuiging en praktijk. Hulp bij opvoedvaardigheden en systemische gesprekken met ouders en jeugdigen worden eveneens relatief vaak toegepast: bij beide gaf ruim 60% aan dat dit 'meer wel dan niet' of bijna altijd gebeurt. Bij psycho-educatie rondom de ontwikkeling van de jeugdige en de inzet van een systemische interventie zoals MDFT of IAG zijn de antwoorden wat meer verdeeld (respectievelijk 44,4% en 52,7% 'meer wel dan niet' of bijna altijd) en gaf een kwart van de medewerkers aan dat dit sterk afhangt van de specifieke jeugdige of het gezin. Ondersteuning bij eigen problemen van ouders komt het minst voor: ruim driekwart van de groepsmedewerkers gaf aan dat dit bijna nooit of meer niet dan wel gebeurt, en geen enkele respondent noemde dat dit bijna altijd plaatsvindt.

Figuur 8. Op welke manier worden ouders van jeugdigen die op de groep zitten begeleid? (N=36)

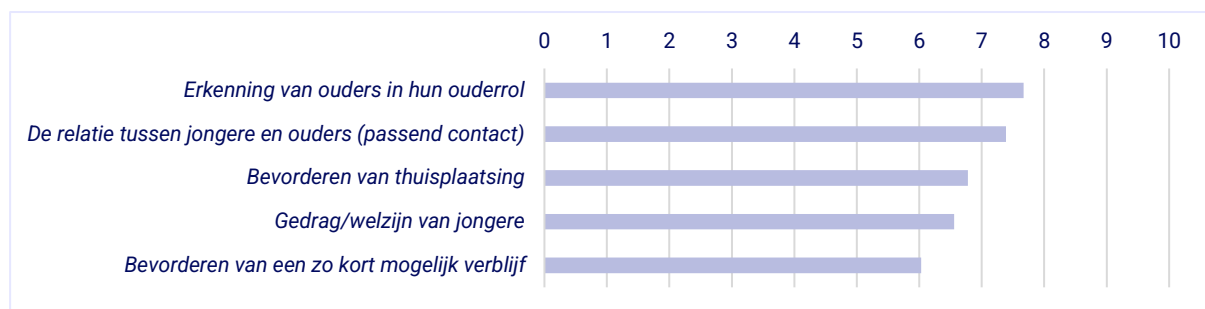
3.3.3 Impact van het betrekken en begeleiden van ouders tijdens het verblijf

Naast vragen over het betrekken en begeleiden van ouders, is groepsmedewerkers gevraagd in hoeverre zij vinden dat dit positief of negatief bijdraagt aan verschillende aspecten van het verblijf van de jeugdige.

De resultaten laten zien dat medewerkers de bijdrage van ouderbetrokkenheid overwegend positief ervaren, al verschilt de mate waarin zij die impact positief ervaren per aspect (zie Figuur 9). De hoogste gemiddelde score werd gegeven aan de stelling dat ouderbetrokkenheid bijdraagt aan de erkenning van ouders in hun ouderrol ($M = 7,67$). Ook de bijdrage aan de relatie tussen jeugdige en ouders was gemiddeld relatief hoog ($M = 7,39$). De bijdrage aan het gedrag en welzijn van de jeugdige ($M = 6,56$), het bevorderen van thuisplaatsing ($M = 6,78$) en op het verkorten van het verblijf ($M = 6,03$) werden wat lager beoordeeld.

De open toelichtingen in de vragenlijst verduidelijken dat de impact van ouderbetrokkenheid op verschillende aspecten sterk afhankelijk is van de specifieke situatie van de jeugdige en van de aard van de ouder-kindrelatie. Wanneer ouders een positieve invloed hebben, wordt hun betrokkenheid als waardevol gezien binnen het behandeltraject. Wanneer ouders zich echter niet verantwoordelijk voelen voor hun aandeel in het proces, kan dat het effect van de behandeling belemmeren. Daarnaast gaven meerdere groepsmedewerkers aan dat thuisplaatsing of verkorting van het verblijf in de praktijk niet altijd haalbaar of wenselijk is; sommigen benoemden dat jeugdigen juist tijd nodig hebben om tot rust te komen, te leren, en pas daarna stappen kunnen zetten richting terugkeer of zelfstandigheid. Te korte plaatsingen worden daarbij als ineffectief of zelfs contraproductief beschouwd.

Figuur 9. Het betrekken/begeleiden van de ouders tijdens het verblijf draagt meestal negatief/positief bij aan... (negatief = 0, positief = 10, $N=36$)

3.3.4 Betrekken van het bredere netwerk tijdens het verblijf

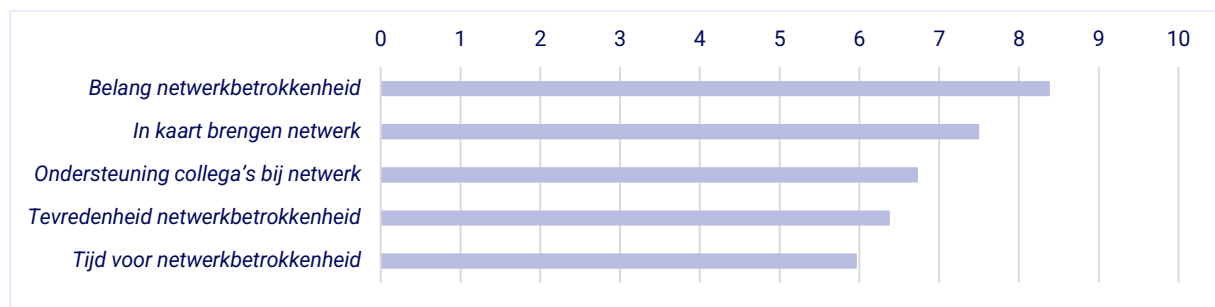
In de vragenlijst zijn groepsmedewerkers ook schaalvragen voorgelegd over het betrekken en begeleiden van het bredere informele netwerk (zoals andere gezinsleden, vrienden, familie en burens) tijdens het verblijf van de jeugdige en de ervaringen van groepsmedewerkers daarmee (bijvoorbeeld: *Wordt het netwerk van jeugdige en/of ouders in kaart gebracht?*). Deze vragen konden beantwoord worden aan de hand van een 10-puntsschaal (zie Bijlage 2 voor de volledige vragenlijst).

De resultaten in Figuur 10 laten zien dat groepsmedewerkers het belang van het betrekken/begeleiden van het bredere netwerk erkennen: de gemiddelde score van 8,39 op deze schaalvraag geeft aan dat het netwerk als een essentieel onderdeel van de begeleiding wordt gezien. Toch blijkt uit de overige resultaten dat de daadwerkelijke uitvoering en ondersteuning rondom netwerk betrokkenheid achterblijft. Zo gaven medewerkers aan dat het netwerk in de praktijk redelijk vaak in kaart wordt gebracht ($M = 7,50$), maar dat zij beperkingen ervaren in de ondersteuning ($M = 6,74$) en beschikbare tijd ($M = 5,97$) om het netwerk goed te betrekken. Op de vraag of medewerkers tevreden

zijn over de mate waarin ze het netwerk betrekken, werd gemiddeld een 6,38 gegeven. Uit de toelichtingen blijkt dat in veel gevallen gebruik wordt gemaakt van visuele hulpmiddelen om het netwerk van jeugdigen en/of ouders in beeld te brengen. Het bolletjesschema of netwerkschema wordt hierbij veruit het meest genoemd, naast instrumenten zoals een netwerkcirkel, genogram, eco- of sociogram, en bij enkele groepsmedewerkers ook een toekomstplan of veiligheidsplan. Enkele medewerkers gaven aan het netwerk via gespreksvoering of informeel op papier te verkennen. Ook digitale ondersteuning hierbij werd genoemd, bijvoorbeeld via het registratiesysteem. Een deel van de groepsmedewerkers benoemde dat het gebruik van methodieken verschilt per jeugdige of niet structureel wordt toegepast, en dat onduidelijk was of en door wie methodieken precies (zouden moeten) worden ingezet. In enkele gevallen werd opgemerkt dat vooral gedragswetenschappers hier een rol in spelen.

Deze resultaten laten een duidelijke motivatie zien bij groepsmedewerkers om het netwerk te betrekken, maar wijzen tegelijkertijd op praktische belemmeringen die het realiseren daarvan in de weg kunnen staan. Dit beeld sluit aan bij eerdere bevindingen rondom ouderbetrokkenheid: groepsmedewerkers zijn sterk overtuigd van het belang ervan, maar ervaren ook obstakels, zoals tijdsdruk en beperkte ondersteuning vanuit de organisatie.

Figuur 10. Schaalvragen over betrekken/begeleiden netwerk (N=36)

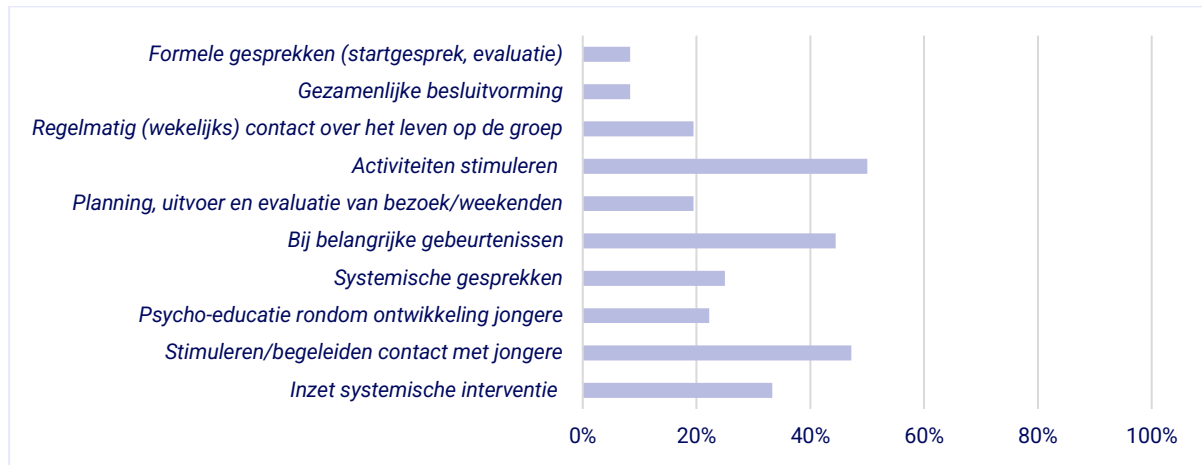

Betrekken en begeleiden van broertjes en zusjes

Om zicht te krijgen op de wijze waarop broertjes en zusjes tijdens het verblijf van een jeugdige op de groep worden betrokken, is aan groepsmedewerkers gevraagd op welke manieren dit in de praktijk gebeurt. De resultaten laten zien dat deze betrokkenheid vooral plaatsvindt via informele en praktische vormen van contact (zie Figuur 11). Zo gaf de helft van de groepsmedewerkers (50%) aan dat zij activiteiten stimuleren, zoals gezamenlijke uitjes, koken of het vieren van feestdagen. Ook het stimuleren of begeleiden van contact tussen de jeugdige en diens broers en zussen werd vaak genoemd (47,2%), net als betrokkenheid bij belangrijke gebeurtenissen (44,4%). Meer structurele betrokkenheid of begeleiding aan broers en zussen worden daarentegen minder vaak toegepast. Inzet van systemische interventies zoals MDFT of IAG werd door een derde van de groepsmedewerkers gerapporteerd, en systemische gesprekken met broers of zussen werd door 25% genoemd. Psycho-educatie over de ontwikkeling van de jeugdige (22,2%), regelmatig contact over het leven op de groep (19,4%) en contact over de planning, uitvoer en evaluatie van bezoekmomenten of weekenden (19,4%) werden eveneens relatief weinig genoemd. Opvallend is dat meer formele vormen van betrokkenheid, zoals gezamenlijke besluitvorming en deelname aan start- of evaluatiegesprekken, slechts zelden (8,3%) lijken plaats te vinden in het bijzijn van broers of zussen.

Deze resultaten suggereren dat broers en zussen vaak wel in beeld zijn in de alledaagse praktijk, maar slechts in beperkte mate betrokken worden bij het verblijf van hun broer of zus. Zij lijken niet vaak een structurele rol te hebben als steunfiguur in de begeleiding rondom het verblijf (zoals meedenken of op de hoogte worden gehouden). In het structureler vormgeven van de betrokkenheid van broertjes en zusjes valt dus mogelijk winst te behalen.

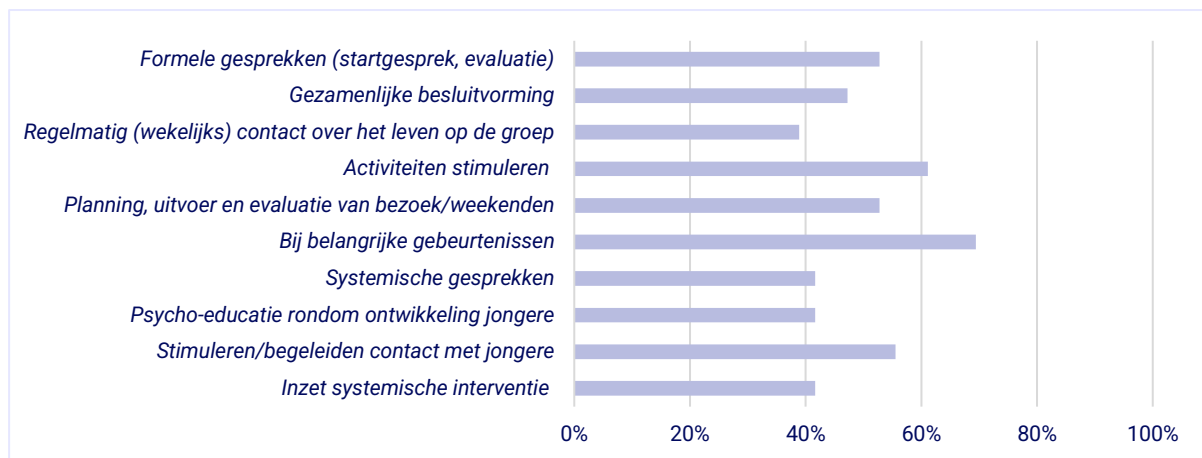
Figuur 11. Op welke manier worden broertjes en zusjes uit het netwerk betrokken/begeleid? (N=36)

Betrekken en begeleiden van personen uit het bredere netwerk

Groepsmedewerkers is ook gevraagd op welke manieren het bredere informele netwerk van jeugdigen (zoals andere familieleden, burens of vrienden) wordt betrokken of begeleid tijdens het verblijf op de groep. De resultaten, zoals weergegeven in Figuur 12, tonen aan dat deze netwerkbetrokkenheid op verschillende manieren vorm krijgt, met ook hier een duidelijke nadruk op informele en praktische betrokkenheid.

Figuur 12. Op welke manier wordt het breder netwerk betrokken/begeleid? (N=36)

Ruim tweederde (69,4%) van de groepsmedewerkers gaf aan dat personen uit het bredere netwerk van jeugdigen betrokken worden bij belangrijke gebeurtenissen, zoals verjaardagen of overgangen in de hulpverlening. Ook het stimuleren van gezamenlijke activiteiten (61,1%) en het begeleiden van contact tussen jeugdigen en hun netwerk (55,6%) worden regelmatig toegepast. Daarnaast noemde iets meer dan de helft van de groepsmedewerkers dat het netwerk wordt betrokken via formele gesprekken zoals start- of evaluatiemomenten (52,8%) of via de organisatie van bezoek- en weekendmomenten (52,8%). Meer procesmatige en methodische vormen van betrokkenheid van personen uit het bredere netwerk werden door een kleinere groep medewerkers genoemd. Zo gaf 41,7% aan dat systemische gesprekken plaatsvinden, en een even groot percentage noemt de inzet van systemische interventies, zoals MDFT of IAG, waar personen uit het netwerk bij betrokken zijn. Ook psycho-educatie rondom de ontwikkeling van de jeugdige (41,7%) en gezamenlijke besluitvorming met het netwerk (47,2%) werden in minder dan de helft van de gevallen genoemd. Regelmatig contact met personen uit het netwerk over het

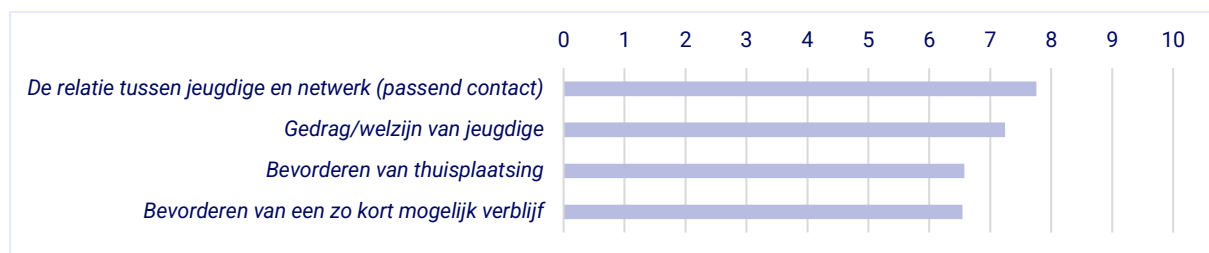
dagelijks leven op de groep werd het minst vaak genoemd (38,9%). Dit suggereert dat hoewel het netwerk geregeld wordt betrokken bij specifieke momenten of activiteiten, er minder sprake is van structurele afstemming of communicatie over het alledaagse verloop van het verblijf.

3.3.5 Impact van betrekken van het bredere netwerk tijdens het verblijf

Wanneer de betrokkenheid van broers en zussen wordt vergeleken met die van andere personen uit het bredere netwerk, valt op dat broers en zussen op alle vlakken minder vaak worden meegenomen in het verblijf van de jeugdige. Hoewel zij tot de directe leefomgeving van jeugdigen behoren, lijkt het erop dat hun rol in de begeleiding en betrokkenheid tijdens het verblijf minder structureel is uitgewerkt dan die van anderen uit het bredere netwerk.

Uit Figuur 13 wordt duidelijk dat het betrekken van het bredere netwerk, of dat nu broers/zussen zijn of vrienden, familieleden en andere belangrijke personen, volgens groepsmedewerkers een positieve bijdrage levert aan verschillende aspecten. De betrokkenheid van het netwerk draagt volgens groepsmedewerkers het meest bij in termen van het bevorderen van een passende vorm van contact tussen jeugdigen en hun netwerk ($M = 7,76$), gevolgd door het gedrag en welzijn van de jeugdige ($M = 7,24$). Het bevorderen van thuisplaatsing ($M = 6,58$) en het verkorten van de verblijfsduur ($M = 6,55$) worden ook redelijk positief beoordeeld. Deze cijfers onderstrepen het belang van netwerkbetrokkenheid.

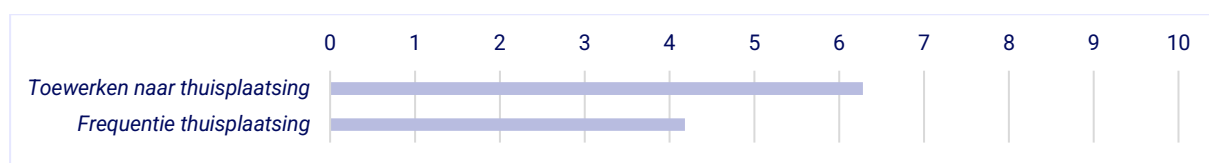
Figuur 13. Het betrekken/begeleiden van het netwerk tijdens het verblijf draagt meestal negatief/positief bij aan... (negatief = 0, positief = 10, N=36)

Toewerken naar thuisplaatsing

Tot slot is specifiek gevraagd naar terugplaatsingen naar huis. Zoals te zien is in Figuur 14, werd de frequentie waarmee jeugdigen volgens groepsmedewerkers daadwerkelijk worden teruggeplaatst naar huis, gemiddeld laag beoordeeld ($M = 4,18$), wat erop duidt dat dit in de praktijk beperkt voorkomt. Toch is de score op de vraag of voldoende wordt toegewerkt naar een thuisplaatsing ($M = 6,28$) hoger, wat kan betekenen dat het team zich hier wel voor inzet, maar dat dit lang niet altijd haalbaar of wenselijk blijkt, bijvoorbeeld vanwege omstandigheden in het gezin of netwerk, beperkingen in de begeleiding, of vanwege de wens van de jeugdige zelf. Hoewel medewerkers dus gemiddeld gezien voorzichtig positief zijn over het toewerken naar een thuisplaatsing, is blijkbaar nog ruimte voor verbetering om jeugdigen mogelijk vaker of eerder terug naar huis te laten gaan na hun residentiële verblijf.

Figuur 14. Schaalvragen over thuisplaatsingen (N=36)

3.3.6 Samenvatting vragenlijsten groepsmedewerkers

Betrekken en begeleiden van ouders tijdens verblijf

De uitkomsten van de vragenlijsten die aan groepsmedewerkers zijn voorgelegd, sluiten aan bij het algemene beeld van ouderbetrokkenheid dat de gedragswetenschappers schetsten: het betrekken van ouders is van groot belang voor het verloop van de plaatsing en het welzijn van jeugdigen, maar de mate van ouderbetrokkenheid verschilt sterk per jeugdige/casus. Aanvullend blijkt uit deze vragenlijsten dat sprake is van grote variatie in manieren waarop ouders betrokken worden bij diverse gesprekken en activiteiten. Deze verschillen lijken met name te verklaren door factoren zoals tijdsdruk, organisatiecultuur en verschillen in werkwijzen tussen medewerkers en teams – naast de verschillen in behoeften en mogelijkheden van ouders en jeugdigen zelf. Hoewel groepsmedewerkers grote waarde hechten aan ouderbetrokkenheid en een overwegend positieve houding rapporteren ten opzichte van deze betrokkenheid, zien zij de impact ervan vooral op relationele en emotionele aspecten, en minder op de duur van het verblijf of de uitstroom. Ondanks dat regelmatig wordt ingezet op toewerken naar terugkeer naar huis, gaven medewerkers aan dat dit in de praktijk lang niet altijd lukt. Deze bevindingen benadrukken het belang van realistische verwachtingen voor alle betrokkenen en het bieden van structurele ondersteuning aan medewerkers om ouderbetrokkenheid effectief vorm te geven.

Betrekken van het bredere netwerk tijdens verblijf

Groepsmedewerkers erkennen daarnaast het belang van het betrekken van het bredere informele netwerk tijdens het verblijf van jeugdigen en zien dit als een essentieel onderdeel van goede begeleiding. In de praktijk wordt het netwerk dan ook regelmatig in kaart gebracht, vaak met behulp van visuele hulpmiddelen. Toch worden deze methodieken niet altijd structureel gebruikt en verschilt het dus per jeugdige en groep(smedewerker) of en hoe zicht wordt verkregen op het sociale netwerk. Evenals bij het betrekken van ouders is daarnaast sprake van variatie in toepassing en enige onduidelijkheid over wie binnen het team verantwoordelijk is voor het inzetten van contextgerichte werkwijzen. De resultaten laten zien dat groepsmedewerkers gemotiveerd zijn om contextgericht te werken, maar dat zij zich op dit vlak niet altijd voldoende ondersteund voelen en belemmeringen ervaren, zoals beperkte tijd en onvoldoende organisatiebrede afstemming. Structurele ondersteuning en randvoorwaarden vanuit de organisatie zijn nodig om het betrekken van het bredere netwerk consequent te kunnen realiseren.

Verschillen tussen betrekken van ouders/verzorgers, broers/zussen en anderen uit het bredere netwerk

Kijkend naar de betrokkenheid van verschillende groepen uit het netwerk van jeugdigen, blijkt dat ouders veruit het vaakst en het meest structureel worden meegenomen in de begeleiding tijdens het verblijf. Bij broers en zussen komen bijvoorbeeld het stimuleren of begeleiden van contact, systemische gesprekken en psycho-educatie beduidend minder vaak voor. De betrokkenheid van personen uit het bredere netwerk blijkt zelfs structureler dan de betrokkenheid van broers en zussen. Dit verschil roept vragen op over de positionering van broers en zussen in het hulpverleningsproces, zeker (ook) gezien hun potentieel belangrijke rol binnen het gezinssysteem. Het lijkt erop dat hun betrokkenheid minder vanzelfsprekend wordt georganiseerd dan die van ouders of anderen uit het sociale netwerk. Hier liggen kansen om een systeemgerichte aanpak verder te versterken.

3.4 Deelstudie 2c: Casusbesprekingen

Op basis van 22 casusbesprekingen met groepsmedewerkers van 10 residentiële groepen verdeeld over 6 locaties van Entrea Lindenhout en Pluryn, werd een gedetailleerd beeld verkregen van de manieren waarop contextgericht werken vorm krijgt binnen de residentiële jeugdhulp. Aan de hand van specifieke casussen werd ingezoomd op kenmerken van (het verloop van) individuele trajecten. Concrete werkwijzen – waaronder het basismethodisch handelen, het betrekken van het steunend netwerk en de inzet van systemische interventies – werden in kaart gebracht. Tabel 4 geeft een overzicht van de kenmerken van de besproken casussen.

Tabel 4. Casuskenmerken

	N=22	100%
Organisatie		
Entrea Lindenhout	9	40,9%
Pluryn	13	59,1%
Type groep		
Behandelgroep	13	59,1%
Richting zelfstandigheid	8	36,4%
Crisisgroep	1	4,5%
Geslacht		
Jongen	9	40,9%
Meisje	13	59,1%
Maatregel		
Vrijwillig	14	63,6%
OTS	5	22,7%
OTS + reclassering	2	9,1%
Reclassering	1	4,5%
Leeftijd bij vertrek, in jaren		
(gemiddelde, standaarddeviatie, min-max)	M=16,1; SD=2,3; 11-21	

3.4.1 Verloop traject en verblijfsduur binnen de residentie

Circa de helft (n=10) van de jeugdigen van wie het traject werd besproken, kwam vanuit de thuissituatie terecht op de residentiële groep. Voorafgaand aan de plaatsing was bij deze jeugdigen vaak al (intensieve) ambulante hulp ingezet. Daarnaast waren zes jeugdigen afkomstig van een andere residentiële groep, vijf jeugdigen van een gezinsgerichte setting (gezinshuis of netwerkpleeggezin) en één jeugdige kwam van een crisissplek. In lijn met de bevindingen uit de dossieranalyse, bleek bij deze jeugdigen sprake van uiteenlopende redenen voor de plaatsing, waarbij externaliserend gedrag, problematiek bij ouders en een bedreigde opvoedsituatie ook hier veelvuldig genoemd werden.

Bij het bespreken van de casussen werd allereerst stilgestaan bij het hulpverleningstraject als geheel, waarbij voorgaande verblijfplekken, eerder ingezette hulpvormen, de vervolgplek en eventuele vervolghulp ter sprake werden gebracht, zie Tabel 5. Tussen het type plek voorafgaand aan het verblijf op de groep (thuis, residentieel, gezinsgericht of crisis), het type groep waar de jeugdige verbleef (gericht op behandeling, het toewerken naar zelfstandigheid of acute zorg/crisisgroep) en het uitstroomtype (begeleid wonen, thuis, residentieel, zelfstandig of gezinsgericht), leek geen duidelijk verband te zijn. Met andere woorden: jeugdigen van verschillende verblijfsplaatsen kwamen terecht op residentiële groepen met een specifieke insteek, maar zowel de voorafgaande verblijfsplek als het type groep zelf leek geen verband te houden met de verblijfsvorm waarnaar de jeugdigen uitstroomden. Bij een groot deel van de jeugdigen (n=13) was 'een logische vervolgstap' de reden voor uitstroom

naar een bepaalde vervolgplek, omdat de vervolgplek aansloot bij de doorgemaakte ontwikkeling op de groep richting zelfstandigheid en/of bij wens van de jeugdige (bijvoorbeeld om dichterbij ouders en school of werk te wonen). Uitstroom naar een andere residentiële groep had meestal te maken met formele regels, zoals een voorgeschreven maximale behandelduur of omdat de jeugdige 18 jaar zou worden, óf met de constatering dat de groep niet langer passend was, bijvoorbeeld omdat een jeugdige zich er onveilig voelde.

Tabel 5. Trajectkenmerken besproken casussen

	N=22	100%
Plaats voorafgaand		
<i>Thuis</i>	10	45,5%
<i>Residentieel</i>	6	27,3%
<i>Gezinsgericht</i>	5	22,7%
<i>Crisisplek</i>	1	4,5%
Uitstroom		
<i>Begeleid wonen</i>	6	27,3%
<i>Thuis</i>	5	22,7%
<i>Residentieel</i>	5	22,7%
<i>Residentieel kleinschalig</i>	2	9,1%
<i>Zelfstandig</i>	2	9,1%
<i>Gezinsgericht</i>	2	9,1%
Reden uitstroom		
<i>Logische vervolgstap</i>	13	59,1%
<i>Groep niet langer passend</i>	5	22,7%
<i>Jeugdige kan niet langer blijven</i>	3	13,6%
<i>Onduidelijk</i>	1	4,5%
Verblijfsduur, in maanden		
<i>(gemiddelde, standaarddeviatie, min-max)</i>		<i>M=19,3; SD=17,0; 1-64</i>

Net als uiteenlopende redenen voor de plaatsing, waren er verscheidene inhoudelijke redenen voor de uitstroom. In slechts enkele gevallen spraken groepsmedewerkers over een afgeronde behandeling als reden voor afronding van de plaatsing. Meermaals werd echter benoemd dat de dynamiek op de groep of incidenten ervoor zorgden dat naar een alternatief werd gezocht, of toch toegewerkt werd naar een terugplaatsing naar huis, terwijl dit niet vanaf het begin één van de doelstellingen was. In die gevallen leek weer naar huis gaan bij de start van de plaatsing geen reële optie, maar veranderden de meningen over deze mogelijkheid gaandeweg het verblijf. Wanneer terug naar huis gaan geen optie was, moest worden gezocht worden naar een geschikte vervolgplek. De leeftijd van de jeugdige, de doorgemaakte ontwikkeling, maar ook de mogelijkheden voor en beschikbaarheid van een specifieke vervolgplek waren hierbij richtinggevend. Groepsmedewerkers gaven aan dat deze aspecten ook invloed konden hebben op de sterk variërende verblijfsduur (gemiddeld ruim 19 maanden, maar variërend van 1 tot 64 maanden, zie Tabel 5). Ook al beaamden groepsmedewerkers dat de insteek over het algemeen is dat een residentieel verblijf niet langer moet duren dan nodig, een geschikte vervolgplek is niet altijd op het juiste moment voorhanden. Bovendien benoemden zij dat de ontwikkeling van de jeugdige en het zorgvuldig toewerken naar de overgang naar een passende vervolgplek belangrijker gevonden worden dan een zo kort mogelijk verblijf op de groep.

3.4.2 Betrokkenheid ouders: Knelpunten en mogelijkheden

Ongeacht het type groep, de redenen voor de plaatsing en het verwachte perspectief (naar huis of elders), maakten de casusbesprekingen duidelijk dat de betrokken groepsmedewerkers over het algemeen moeite deden om het netwerk in kaart te brengen en om contact tussen jeugdige, ouders en personen uit het bredere netwerk waar mogelijk te stimuleren.

Zoals uit de focusgroepen met gedragswetenschappers en de vragenlijsten voor groepsmedewerkers ook al duidelijk werd, varieerde de betrokkenheid van ouders bij het verblijf van de jeugdige in de praktijk sterk en was het daadwerkelijke contact tussen jeugdige en ouders in hoge mate afhankelijk van de specifieke context van jeugdigen. Regelmatig werd het contact door jeugdige en/of ouders zelf beperkt (bijvoorbeeld door dit bewust af te houden, of doordat afspraken niet nagekomen werden), in enkele gevallen stuurden groepsmedewerkers hierin. Goed, frequent contact met ouders bleek in elk geval zeldzaam; zo was in slechts vier van de 22 besproken casussen het contact tussen jeugdige en moeder(figuur) goed te noemen, en in drie van de 22 casussen was het contact tussen jeugdige en vader(figuur) goed. In de andere gevallen was het contact wisselend te noemen (in de helft van de gevallen m.b.t. moeder, in een derde van de gevallen m.b.t. vader), of was sprake van slecht/zeer beperkt of helemaal geen contact. Groepsmedewerkers hadden zelf over het algemeen redelijk contact met ouders, waarbij de frequentie en kwaliteit van het contact met moeder(figuren) overwegend positiever werden beoordeeld dan het contact met vader(figuren), die vaker min of meer buiten beeld bleven. Soms was sprake van goed contact met een andere steunfiguur, maar niet altijd. Groepsmedewerkers vertelden dat ouders in de meeste situaties op z'n minst op de hoogte werden gehouden, bijvoorbeeld via telefonische contactmomenten en deelname aan formele gesprekken, onder andere ten behoeve van besluitvorming. Ook was in meer dan de helft van de gevallen sprake van contact rondom bezoek of verlof naar huis.

De casusbesprekingen bevestigden dat de mate en vorm van de ouderbetrokkenheid daarnaast werden beïnvloed door de leeftijd van de jeugdige, het toekomstperspectief (terugkeer naar huis of voorbereiding op zelfstandigheid), de aard van het verblijf (crisis of behandeling), en de motivatie en draagkracht van zowel ouders als jeugdige. De besprekingen verduidelijkten dat het betrekken van ouders extra complex kon zijn bij jeugdigen van 16 jaar of ouder die zelf geen betrokkenheid van ouders of (intensief) contact wilden. Groepsmedewerkers bleken hier verschillend mee om te gaan. Sommigen voelden de noodzaak ouders geregeld op de hoogte te houden, omdat zij contactbehoud of -herstel belangrijk achten, maar ook omdat de verantwoordelijkheid voor de jeugdige in hun ogen toch (mede) bij de ouders hoort te liggen. Anderen lieten het al dan niet contact onderhouden met ouders meer aan de jeugdige zelf over, maar stimuleerden en/of begeleidden contact met ouders in de meeste gevallen wel. Deze discrepanties in het betrekken van ouders bij jeugdigen vanaf 16 jaar hadden ook te maken met verschillen in interpretatie door groepsmedewerkers van wat zij verplicht waren te doen, onder andere in relatie tot ouders die wel of juist geen gezag hadden. Al werd het contact met ouders vaak wel gestimuleerd, uit de casusbesprekingen bleek dat *hulp* aan ouders door de groepsmedewerkers, in de vorm van systemische gesprekken, inzet van interventies, hulp bij opvoedvaardigheden of psycho-educatie, in beperkte mate werd geboden (in een kwart tot een derde van de casussen). Groepsmedewerkers gaven in het verlengde daarvan aan vaak slechts gedeeltelijk kennis van het voortraject en eerder ingezette (systemische) hulp te hebben, wat het aansluiten bij eerdere ervaringen van ouders/jeugdige kon bemoeilijken.

De betrokkenheid van ouders verbeterde in een meerderheid van de gevallen gedurende het verblijf, met name als alle betrokkenen zich hielden aan gemaakte afspraken en ouders openstonden voor adviezen. Tegelijkertijd werd regelmatig aangegeven dat het contact over de gehele linie wisselend genoemd kon worden en 'ups en downs' kende. Opvallend was dat het actief inzetten op ouderbetrokkenheid met het doel om het verblijf zo kort mogelijk te houden, nauwelijks leidend was in de besproken casuïstiek. Hoewel het perspectief (al dan niet toewerken naar een thuisplaatsing of zelfstandigheid) mede van invloed was op de ouderbetrokkenheid, werd volgens de groepsmedewerkers de wijze en mate van het betrekken van ouders vooral bepaald door de situatie en behoeften van de jeugdige op dat moment, en minder vanuit een gedeelde, doelgerichte visie op een zo snel mogelijke terugkeer naar huis of een andere duurzame plek.

3.4.3 Betrokkenheid breder netwerk: Knelpunten en mogelijkheden

Ook uit de casusbesprekingen bleek dat het betrekken van het bredere netwerk van jeugdigen, zoals broers en zussen, familieleden buiten het gezin, vrienden of andere steunfiguren, geen vanzelfsprekendheid is en wisselend vorm krijgt in de praktijk. De aandacht hiervoor verschilde per casus en dus tussen de medewerkers en teams. In vrijwel alle casussen werd het netwerk wel vanaf de start van het verblijf in beeld gebracht, bijvoorbeeld via een netwerkanalyse of als onderdeel van het startgesprek. Met belangrijke steunfiguren die bij de start in beeld waren, werd geprobeerd het contact tijdens het verblijf te onderhouden, maar regelmatig, steunend contact met personen uit het bredere netwerk bleek schaars. In slechts vier van de 22 casussen werd het contact tussen de jeugdige en diens netwerk door de groepsmedewerkers omschreven als overwegend steunend en in ruim de helft van de gevallen kon het contact beperkt steunend genoemd worden. In de overige gevallen was de aard van het contact met personen in het bredere netwerk onduidelijk, was niet of nauwelijks sprake van een breder netwerk, of werden de contacten gezien als belemmerend. De groepsmedewerkers zelf hadden in slechts een kwart van de gevallen zo nu en dan contact met personen uit het bredere netwerk, wat voornamelijk tot doel had om het contact met de jeugdige te begeleiden of stimuleren, zodat deze personen een steunfiguur voor de jeugdige konden zijn en blijven.

Ondanks deze inspanningen gaven groepsmedewerkers aan dat in veel situaties niet bewust of doelgericht werd ingezet op het betrekken, contact zoeken en – met name – het uitbreiden van het bredere netwerk. De mate waarin het netwerk werd betrokken was vaak afhankelijk van de visie en inzet van individuele medewerkers en de behoeften of behandeldoelen van de jeugdige, en minder van een gedeelde werkwijze binnen het team, op een locatie of binnen de organisatie. Daardoor liep de benadering tussen groepsmedewerkers nogal uiteen: door sommige groepsmedewerkers werd het netwerk in principe zoveel mogelijk betrokken bij het leven op de groep om het verblijf 'zo gewoon mogelijk' te laten verlopen, terwijl voor anderen de specifieke omstandigheden van jeugdigen aanleiding waren om hun contacten vooral buiten de groep te zien (bijvoorbeeld als de jeugdige regelmatig ergens ging logeren), of het netwerk juist wat meer op afstand te houden (als sprake was van 'verkeerde vrienden'). De bewustwording rondom het belang van een stevig netwerk tijdens en na verblijf leek wel in ontwikkeling: groepsmedewerkers spraken over een groeiend besef dat investeren in netwerkrelaties belangrijk is voor duurzame steun voor de jeugdige. De rol van een systeemtherapeut werd hierbij als waardevol bestempeld, onder meer om gesprekken met de jeugdige over en met personen uit het netwerk te kunnen verdiepen en samenwerking te ondersteunen.

3.4.4 Contextgericht werken: Kwesties binnen de jeugdzorgorganisatie

Het betrekken van ouders en het bredere netwerk tijdens het verblijf op de groep blijkt in de praktijk complex en afhankelijk van meerdere factoren. Bij het bespreken van de casussen constateerden groepsmedewerkers dat sommige jeugdigen, met name 16-plussers, zelf geen of beperkt contact wilden met ouders of netwerk, en dat hierover geen eenduidige (team)afspraken bestaan. De keuzevrijheid van jeugdigen werd hierin veelal gerespecteerd, maar dit thema riep tijdens de casusbesprekingen bij de groepsmedewerkers onderling ook vragen op over of en zo ja, wanneer en op welke manier zij alsnog met jeugdigen in gesprek gingen over contact met ouders. In geval van doorplaatsingen was bovendien niet altijd duidelijk wie uit het informele netwerk wel of niet betrokken waren, wat handelingsverlegenheid veroorzaakte. In dit verband kwam ook ter sprake dat het besef dat de hulpverlening per definitie tijdelijk is, niet altijd even sterk leeft bij groepsmedewerkers in de dagelijkse praktijk en dat dit kan zorgen voor verschillen in de mate waarin ouders worden betrokken. Individuele kenmerken van de groepsmedewerkers, zoals pro-activiteit of opvattingen over waar verantwoordelijkheden horen te liggen, bleken

door het ontbreken van een gedeelde visie en concrete afspraken een belangrijke rol te spelen. Zo was het op één residentiële groep gebruikelijk om alle betrokkenen van een jeugdige op de hoogte te houden door ze samen te brengen in een Whatsapp-groep, terwijl medewerkers op een andere groep op dezelfde locatie niet bekend waren met deze werkwijze. Ook bestond soms onduidelijkheid wat betreft de specifieke verantwoordelijkheden van verschillende professionals: groepsmedewerkers gaven aan dat zij zich over het algemeen richten op het betrekken en op de hoogte houden van ouders en andere personen uit het netwerk van jeugdigen, terwijl systemisch werkers (en andere hulpverleners) zich vanuit hun expertise meer bezighouden met hulp aan ouders/netwerk en het gericht verbeteren of verdiepen van contact tussen ouder en kind. Duidelijke afstemming hierover en afbakening van taken bleek echter vaak te ontbreken. Een gezamenlijke visie en werkwijze ten aanzien van het betrekken en ondersteunen van het netwerk werd mede bemoeilijkt door het grote verloop van medewerkers en de inzet van tijdelijke krachten.

Naast ontbrekende afspraken of richtlijnen en daardoor verschillende praktijken op groepen en daarbinnen door individuele groepsmedewerkers, bleek bij ouders regelmatig schaamte, eigen problematiek of een gebrek aan motivatie te spelen, wat de samenwerking bemoeilijkte. Groepsmedewerkers gaven bij meerdere casussen aan soms een spanningsveld te ervaren tussen het beschermen van jeugdigen tegen teleurstellingen en het stimuleren van contact(herstel). Maatwerk, zorgvuldige afwegingen en afstemming waren nodig om hierin een balans te vinden. Het betrekken van (meer) anderen uit het bredere netwerk zou daarbij wellicht ook helpend kunnen zijn, maar onder andere door de hoge werkdruk bij groepsmedewerkers en gedragswetenschappers lukte het niet altijd om daar (voldoende) aandacht aan te besteden.

Hoewel systeemtherapie vaak als waardevol en soms zelfs noodzakelijk werd gezien – zeker bij het toewerken naar terugplaatsing naar huis – was de inzet daarvan niet vanzelfsprekend. Niet aan alle groepen was standaard een systeemtherapeut verbonden, mede door een tekort aan beschikbare professionals.

3.4.5 Samenvatting casusbesprekingen

De 22 casusbesprekingen met groepsmedewerkers hebben laten zien dat contextgericht werken binnen de residentiële jeugdhulp in wisselende mate en op uiteenlopende manieren vorm krijgt. Zowel de betrokkenheid van ouders als van het bredere netwerk bleek sterk afhankelijk van de specifieke situatie van de jeugdige, de visie van het team en de inzet van individuele medewerkers. Ouders werden doorgaans op de hoogte gehouden en betrokken bij besluitvorming en verlofregelingen, maar structurele hulp aan en actieve betrokkenheid van ouders met het oog op een zo kort mogelijk verblijf waren zelden leidende thema's. Het bredere netwerk werd bij aanvang meestal wel in kaart gebracht, maar werd meestal slechts beperkt betrokken, mede vanwege handelingsverlegenheid, praktische belemmeringen en het ontbreken van een gedeelde werkwijze binnen teams. De casusbesprekingen maakten duidelijk dat groepsmedewerkers vaak duidelijke kaders, structurele ondersteuning en voldoende tijd en expertise misten om het netwerk actief en doordacht te betrekken. Ook werd zichtbaar dat het betrekken van het bredere netwerk nog geen vanzelfsprekend onderdeel vormde van het basismethodisch handelen op de groep. De aanwezigheid van een systeemtherapeut, die meer tijd en expertise heeft voor systemische gesprekken, werd als belangrijk gezien, vooral bij het versterken van netwerkrelaties en voorbereiding op terugplaatsing, maar deze was niet op alle groepen standaard beschikbaar. Groepsmedewerkers waren niet altijd doordrongen van de tijdelijke aard van de hulpverlening en hadden uiteenlopende opvattingen en werkstijlen, waardoor contextgericht werken niet altijd sterk op het netvlies stond. Samengevat onderstrepen de casusbesprekingen het belang van verdere expertiseontwikkeling, afstemming binnen de teams en organisatorische ondersteuning om contextgericht werken structureler en doelgerichter vorm te geven binnen de residentiële jeugdhulp.

4. Conclusies en aanbevelingen

Het onderzoek dat in deze rapportage is beschreven, richtte zich op *contextgericht werken* tijdens residentieel verblijf: het betrekken van ouders en sociaal netwerk bij de behandeling en begeleiding, om de jeugdige en het gezin te ondersteunen en een steunend netwerk te versterken. Twee deelstudies werden uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de mate waarin en manieren waarop in jeugdhulpregio's Centraal Gelderland en Nijmegen contextgericht gewerkt wordt op residentiële groepen, wat het resultaat is van het betrekken van het sociale netwerk (o.a. hoe dit verband houdt met de verblijfsduur en eventuele thuisplaatsing), en welke factoren hierop van invloed zijn. De dossieranalyse (deelstudie 1) en vragenlijsten, focusgroepen met gedragswetenschappers en casusbesprekingen met groepsmedewerkers (deelstudie 2), leverden waardevolle inzichten op in de variatie aan werkwijzen, beïnvloedende factoren en de ervaren meerwaarde van contextgericht werken op residentiële groepen – ook wanneer dit niet direct leidde tot een korter verblijf of terugplaatsing naar huis.

4.1 Conclusies

4.1.1 Mate van contextgericht werken op residentiële groepen

Hoewel het belang van contextgericht werken binnen residentiële jeugdhulp in de praktijk breed wordt erkend, is het in veel gevallen nog geen vanzelfsprekend onderdeel van het basismethodisch handelen op de groepen. Dit beeld kwam naar voren uit de dossieranalyse, maar op basis van de dossiers kon niet goed worden vastgesteld in welke mate contextgericht werken daadwerkelijk onderdeel uitmaakt van het handelen op de groepen, omdat onvoldoende duidelijk was gerapporteerd of en hoe het netwerk van jeugdigen betrokken werd tijdens het verblijf. De vragenlijsten, focusgroepen en casusbesprekingen bevestigden echter dat contextgericht werken (nog) niet structureel onderdeel is van de werkwijze op residentiële groepen. Daarbij zijn wel belangrijke nuances aan te brengen. Zo blijkt dat de mate waarin het gezin en het bredere netwerk daadwerkelijk betrokken worden in de behandeling en begeleiding, sterk verschilt per locatie, team en individuele medewerker. Het informeren en betrekken van ouders bij formele gesprekken of verlofregelingen gebeurt over het algemeen het vaakst, maar actieve begeleiding van ouders is veel minder vanzelfsprekend. In veel gevallen wordt het bredere netwerk – zoals broers, zussen, familieleden of andere steunfiguren – in kaart gebracht bij de start van de plaatsing, maar daarna slechts beperkt betrokken. Systemische gesprekken vinden gewoonlijk onregelmatig plaats. Groepsmedewerkers ervaren bovendien belemmeringen zoals tijdsdruk, handelingsverlegenheid, een gebrek aan gedeelde visie binnen teams en beperkte mogelijkheden om systeemtherapeuten intensiever te betrekken. Hierdoor is contextgericht werken onvoldoende verankerd in de dagelijkse praktijk en is de mate waarin verschillende personen uit het sociaal netwerk van jeugdigen worden betrokken tijdens en bij het verblijf dus zeer variabel en persoonsafhankelijk.

4.1.2 Resultaat van contextgericht werken op residentiële groepen

De grote variatie in type verblijf, problematiek, gezinskenmerken en hulpverleningsgeschiedenis van jeugdigen, maken het lastig om harde conclusies te trekken over de resultaten van contextgericht werken met betrekking tot de verblijfsduur en eventuele thuisplaatsing na residentieel verblijf. Wel bleek uit analyses op basis van de dossierinformatie dat de betrokkenheid van het netwerk, stabiliteit van de opvoedingsomgeving en de kans op

thuisplaatsing samenhangen, wat een aanwijzing vormt voor mogelijke positieve effecten van contextgericht werken. In gesprekken met gedragswetenschappers en groepsmedewerkers werd deze meerwaarde bevestigd, al werd daarbij benadrukt dat de effecten zich niet altijd uiten in een korter verblijf. De opbrengsten van contextgericht werken liggen vooral op relationeel vlak: wanneer het netwerk actief en samenhangend wordt betrokken, worden vaker positieve veranderingen gezien in het contact tussen jeugdigen en hun ouders of andere steunfiguren. Dit kan bijdragen aan een groter gevoel van steun, toegenomen motivatie en betere voorbereiding op een duurzame vervolgplek – thuis of elders. Tegelijkertijd is betrokkenheid van het netwerk in de praktijk niet vanzelfsprekend. Wanneer het contact met het netwerk bij aanvang van het verblijf al kwetsbaar is, vraagt het extra inspanning om dit op gang te brengen, te continueren of uit te bouwen. Gedragswetenschappers en groepsmedewerkers gaven aan dat contextgericht werken in die situaties juist moeilijker is, terwijl het daar mogelijk het meeste nodig is. De resultaten maken dus duidelijk dat de waarde van contextgericht werken minder ligt in een kortere verblijfsduur, maar vooral in het versterken van relaties, het vergroten van de betrokkenheid van het netwerk en het creëren van een stabiele basis voor vervolgstappen. Om die opbrengsten te realiseren, is het van belang dat contextgericht werken niet incidenteel, maar methodisch en vanaf de start van het verblijf gebeurt.

4.1.3 Contextgericht werken als onderdeel van het basismethodisch handelen

De combinatie van deelstudies laat zien dat niet alleen de mate waarin, maar ook de manieren waarop op residentiële groepen contextgericht wordt gewerkt als onderdeel van het basismethodisch handelen, sterk varieert tussen teams, medewerkers en individuele trajecten van jeugdigen.

Ouders worden doorgaans geïnformeerd en betrokken bij formele momenten, zoals evaluatiegesprekken, besluitvorming en verlofplanning. Actieve begeleiding of ondersteuning van ouders (bijvoorbeeld via systemische gesprekken, opvoedondersteuning of psycho-educatie) komt in de praktijk veel beperkter voor, ondanks dat professionals het belang hiervan onderschrijven. Ook bij het betrekken van broers, zussen of andere steunfiguren ontbreekt veelal structurele organisatie, terwijl deze relaties volgens zowel gedragswetenschappers als groepsmedewerkers een belangrijke rol kunnen spelen in de ontwikkeling en de toekomst van de jeugdige. Het bredere netwerk wordt meestal bij de start van het verblijf in kaart gebracht, bijvoorbeeld met behulp van een netwerkanalyse, sociogram of visuele hulpmiddelen zoals netwerkcirkels. Toch wordt deze informatie slechts sporadisch vertaald naar concrete betrokkenheid. Het daadwerkelijk betrekken van specifieke personen uit het netwerk van jeugdigen tijdens hun verblijf (bijvoorbeeld bij gesprekken, activiteiten of weekendverlof) blijkt in de praktijk vooral afhankelijk van de visie, tijd en inzet van de individuele groepsmedewerker. De doelen van het betrekken van personen uit het sociale netwerk verschillen per situatie, maar zijn meestal gericht op het bieden van emotionele en praktische steun, het herstellen of versterken van contact en het voorbereiden op terugkeer naar huis of een andere duurzame woonplek.

De inzet van systemische interventies, zoals systeemgesprekken of systeemtherapie, vindt wisselend plaats en is vaak afhankelijk van beschikbaarheid, financiering en toeleiding. Wanneer er wél gebruik van wordt gemaakt, is het doel meestal het doorbreken van patronen, het versterken van relaties en het vergroten van de kans op een succesvolle terugplaatsing. Zowel gedragswetenschappers als groepsmedewerkers benadrukken de waarde hiervan, maar signaleren dat praktische en organisatorische knelpunten, zoals werkdruk of het ontbreken van een vaste systeemtherapeut, de inzet tijdens het verblijf bemoeilijken.

4.1.4 Factoren van invloed op contextgericht werken

Uit de verschillende deelstudies komt naar voren dat contextgericht werken op open residentiële groepen sterk wordt beïnvloed door zowel structurele als casusgebonden factoren.

Eén van de meest bepalende factoren is *de visie* van individuele groepsmedewerkers, waaraan hun inspanningen gerelateerd zijn. In situaties waarin medewerkers contextgericht werken belangrijk vinden en hier actief op inzetten, wordt het bredere netwerk vaker in kaart gebracht en betrokken. Dit handelen is vaak persoonsafhankelijk, mede doordat structurele kaders en eenduidige richtlijnen binnen teams of organisaties ontbreken. Ook *de organisatiecontext* speelt een belangrijke rol, zo blijkt uit de focusgroepen en casusbesprekingen. Werkdruk, tijdgebrek en een tekort aan beschikbare systeemtherapeuten maken het lastig om systemisch of netwerkgericht te werken op een consistente manier. Groepsmedewerkers geven aan dat zij onvoldoende tijd, ondersteuning en expertise ervaren om het netwerk actief te betrekken en daarin methodisch te handelen. Daarnaast is de *samenwerking binnen teams* van invloed: als teamleden dezelfde visie delen en ruimte ervaren om met het netwerk samen te werken, wordt dit eerder onderdeel van het dagelijks handelen. Verschillen tussen crisisgroepen en behandelgroepen illustreren dit: op crisisgroepen wordt het netwerk vaker en intensiever betrokken, mede vanwege de duidelijke, tijdelijke insteek van de hulp.

Op casusniveau spelen *kenmerken van de jeugdige en diens netwerk* een belangrijke rol. Factoren zoals leeftijd, motivatie, de aard van het contact met ouders en eerdere ervaringen met hulpverlening beïnvloeden in hoeverre betrokkenheid van verschillende personen uit het sociale netwerk van jeugdigen mogelijk en wenselijk is. Ook gevoelens van schaamte, wantrouwen, persoonlijke problematiek of overbelasting bij ouders kunnen een drempel vormen. Tegelijkertijd geldt dat wanneer bij aanvang van het verblijf al enig contact of vertrouwen is, contextgericht werken gemakkelijker op gang komt of gecontinueerd wordt.

Samengevat wordt contextgericht werken bevorderd door een heldere teamvisie, voldoende tijd en expertise en actieve samenwerking met het netwerk vanaf de start van het traject. Er is doorgaans sprake van goede intenties van groepsmedewerkers, maar belemmeringen ontstaan wanneer deze randvoorwaarden ontbreken of wanneer sprake is van handelingsverlegenheid, onduidelijke verantwoordelijkheden en kaders, of beperkte motivatie of draagkracht binnen het netwerk. Een structurele aanpak en ondersteuning op teamniveau is nodig om deze factoren positief te beïnvloeden.

4.2 Aanbevelingen

Om contextgericht werken in de residentiële jeugdhulp écht tot zijn recht te laten komen, is een structurele en doelgerichte aanpak nodig vanaf de start van het verblijf. Contextgericht werken vraagt om organisatiebrede keuzes en concrete randvoorwaarden, zodat gedragswetenschappers en groepsmedewerkers dit zo kunnen vormgeven dat het jeugdigen het meeste oplevert. Op basis van dit onderzoek doen we de volgende aanbevelingen, die mooi aansluiten bij het praktijkprofiel 'Werken in de 24-uurszorg (jeugd)' (Verheem e.a., 2024):

- Zet direct vol in op actief contactbehoud en samenwerking met ouders en andere betekenisvolle personen, niet alleen bij formele momenten zoals evaluatiegesprekken, maar juist ook in het dagelijks groepsleven. Breng daartoe het netwerk van de jeugdige vanaf het begin systematisch in beeld en blijf dit periodiek herijken.
- Maak contextgericht werken structureel onderdeel van de zorg: Investeer in een stabiel team met een gedeelde visie op contextgericht werken en zorg dat groepsmedewerkers worden toegerust via tijd, scholing, methodische hulpmiddelen en specialistische ondersteuning. Op die manier ontstaat meer aandacht en ruimte

voor het gericht(er) betrekken en begeleiden van het netwerk van jeugdigen tijdens hun verblijf (en kunnen bijvoorbeeld huisbezoeken mogelijk worden gemaakt). Verbind daarnaast een systeemtherapeut aan elke groep en maak ouderbetrokkenheid – tenzij aantoonbaar niet haalbaar – een vast onderdeel van de behandeling.

- Maak bewuste keuzes omtrent de manieren waarop het sociale netwerk wordt betrokken. Verminder interne groepsactiviteiten waar mogelijk om het contact met het eigen netwerk te stimuleren, behoud vertrouwde routines van thuis en bied deeltijdverblijf als alternatief om een eventuele overgang naar huis soepeler te maken.
- Zorg tot slot voor tijdige beschikbaarheid van passende vervolghulp om duurzame uitstroom te ondersteunen.

4.3 Reflectie en vervolgstappen

Hoewel dit onderzoek waardevolle inzichten biedt in de wijze waarop contextgericht werken binnen residentiële jeugdhulp wordt vormgegeven, zijn er ook enkele belangrijke kanttekeningen te maken. Zo bleek de informatie in dossiers over het betrekken van gezinsleden, andere personen uit het netwerk en de inzet van systemische interventies vaak onvolledig of onduidelijk. Dit beperkte de mogelijkheid om eenduidige conclusies te trekken over de mate waarin en met welk doel contextgericht werken in de praktijk wordt toegepast. Daarnaast gaven groepsmedewerkers aan dat de insteek weliswaar is om een residentieel verblijf niet langer te laten duren dan strikt noodzakelijk, maar dat een passende vervolgplek niet altijd op tijd beschikbaar is. Dit onderstreept dat het verkorten van de verblijfsduur niet alleen vraagt om meer contextgericht werken, maar ook om verbeterde beschikbaarheid en afstemming van vervolghulp. Ook werd duidelijk dat, hoewel regelmatig wordt ingezet op terugkeer naar huis, dit lang niet altijd haalbaar is, mogelijk door de aard van de problematiek van de jeugdige of het gezin, maar mogelijk blijven ook kansen liggen wat betreft de inzet van (systemische) hulpvormen of betrokkenheid van het netwerk. Een specifieke gedegen analyse van de relatie tussen doelgroepkenmerken, problematiek, verschillende vormen van ondersteuning en de haalbaarheid van thuisplaatsing na residentieel verblijf valt buiten de scope van dit onderzoek, maar vraagt om vervolgonderzoek. Tegelijkertijd heeft deelname aan het onderzoek zelf al beweging in gang gezet. Door de gesprekken met gedragswetenschappers en groepsmedewerkers over hun visie op contextgericht werken en de manieren waarop hier uitvoering aan wordt gegeven, werden zij zich bewuster van hoe ouders en het bredere netwerk al dan niet betrokken worden. Tijdens de gesprekken benoemden zij meermaals voornemens en ideeën om hier in de toekomst op extra of andere manieren aandacht aan te besteden. Desalniettemin is het van belang dat de in deze rapportage beschreven bevindingen actief worden opgepakt in samenwerking met jeugdhulpregio's en jeugdhulporganisaties. Wij zijn voornemens gezamenlijk afspraken te maken en concrete verbeteracties te formuleren, zodat de uitkomsten daadwerkelijk kunnen bijdragen aan het versterken van contextgericht werken en daarmee aan een meer duurzame en passende residentieële jeugdhulp.

4.4 Conclusie

Samengevat maken de uitkomsten van de twee deelstudies duidelijk dat contextgericht werken nog onvoldoende verankerd is in het dagelijks handelen op residentieële groepen, ondanks de overtuiging van professionals dat dit waardevol is en essentieel voor duurzame hulp. Een organisatiebrede investering in visie, deskundigheid, tijd en samenwerking is nodig om verschillende personen uit het sociale netwerk van jeugdigen consistent en doelgericht te betrekken tijdens hun verblijf op een residentieële groep. De bevindingen bieden dan ook aanknopingspunten voor jeugdhulporganisaties om contextgericht werken verder te ontwikkelen en borgen, met als doel een passend verblijf te realiseren dat bijdraagt aan de ontwikkeling van de jeugdige, het versterken van betekenisvolle relaties en een zorgvuldige overgang naar een duurzame vervolgplek – thuis of elders.

Literatuurlijst

- Blanckestein, A. M. M. M., Van der Rijken, R. E. A., Broekhoven, J. L., Lange, A. M. C., Simons, I., Van Domburgh, L., Van Santvoort, F. & Scholte, R. H. J. (2021). Residential youth care combined with systemic interventions: Exploring relationships between family-centered care and outcomes. *Residential Treatment for Children & Youth*, 39(1), 34-56. <https://doi.org/10.1080/0886571X.2020.1863894>
- Broekhoven, J. L., Van Domburgh, L., Van Santvoort, F., Asscher, J. J., Simons, I., ... Popma, A. (2023). Living situation of juveniles after secure residential treatment: Exploring the role of family centeredness, child, and family factors. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 69(8), 921-940.
- Bruskas, D. (2008). Children in foster care: A vulnerable population at risk. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 21, 70-77.
- Carr, A. (2019). Family therapy and systemic interventions for child-focused problems: The current evidence base. *Journal of Family Therapy*, 41(2), 153-213. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12226>
- CBS (2021). Jeugdhulp 2021. Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2022/jeugdhulp-2021/2-jeugdhulptrajecten>
- CBS (2025a). Kerncijfers over jeugdzorg, 2015-2020. Geraadpleegd via: <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84134NED/table?searchKeywords=jeugdzorg%20kerncijfers%202018>
- CBS (2025b). Kerncijfers over jeugdzorg. Geraadpleegd via: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85099NED/table?ts=1731588617353>
- CBS (2025c). Jeugdhulp 2024. Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2025/jeugdhulp-2024/2-jeugdhulptrajecten>
- Coppens, L. & Van Kregten, C. (2018). *Zorgen voor getraumatiseerde kinderen: een training voor opvoeders*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- De Goede, K., Arts, I., & Koordeman, R. (2016). *De Winckelsteegh methodiek*. Nijmegen: Pluryn.
- De Lange, M., Addink, A., Haspels, M., & Geurts, E. (2015). *Richtlijn Residentiele Jeugdhulp*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Harder, A., Knorth, E., & Zandberg, T. (2006). *Residentiele jeugdzorg in beeld: Een overzichtsstudie naar de doelgroep, werkwijzen en uitkomsten*. Amsterdam: SWP Uitgeverij.
- Friele, R., Bruning, M., Bastiaanssen, I., De Boer, R., Bucx, A., De Groot, J. (...) Hageraats, R. (2018). *Eerste evaluatie jeugdwet: Na de transitie, nu de transformatie*. Den Haag: ZonMw.
- Harder, A. (2024). *Position Paper Rondetafelgesprek vaste Commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, over de Hervormingsagenda Jeugd*. Rotterdam: Erasmus University.
- Ince, D., Van Yperen, T., & Valkestijn, M. (2018). *Top tien beschermende factoren voor een positieve ontwikkeling van jeugdigen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Inside-Out (2018). Geraadpleegd via: https://www.insideout.nl/projecten/vraagwijzer_clientenparticipatie
- Jeugdzorg Nederland (2019). *Factsheet*. Geraadpleegd via: <https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2017/04/JEUfactsheet2018.pdf>
- Mourits, E. & Addink, A. (2021). *Richting geven aan kleinschalig verblijf. Een plek om zo thuis mogelijk op te groeien*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- NJi (2025). *Toeslagenaffaire*. Geraadpleegd via: <https://www.nji.nl/toeslagenaffaire>

- Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming (2023). *Richtlijn Uithuisplaatsing en terugplaatsing*. Geraadpleegd via: <https://www.richtlijnenjeugdhulp.nl/uithuisplaatsing-en-terugplaatsing>
- Rijksoverheid (2018). *Actieprogramma Zorg voor de jeugd*. Den Haag: Ministerie van VWS/Ministerie van J&V.
- Rijksoverheid (2023). *Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028*. Den Haag: Ministerie van VWS/Ministerie van J&V.
- Simons, I., Broekhoven, L., Blankestein, A., Van der Rijken, R., Deković, M., Albrecht, G., Asscher, J., Van Santvoort, F., & Van Domburgh, L. (2018). *Gezinsgericht werken in de JeugdzorgPlus: Wat werkt voor wie?* Den Haag: ZonMw.
- Spijk-de Jonge, M., De Lange, M., Serra, M., Van der Steege, M., & Dijkshoorn, P. (2022). 'Betrekt mij gewoon!' Op zoek naar verbeterkansen voor de jeugdhulp in het casusonderzoek Ketenbreed Leren. Gepubliceerd via: www.brancheszorgvoorjeugd.nl
- Tang, E., De Haan, A. D., Kuiper, C. H. Z., & Harder, A. T. (2024). Family-centered practice and family outcomes in residential youth care: A systematic review. *Child & Family Social Work*. <https://doi.org/10.1111/cfs.13120>
- ThuisBest (2025). *Wat is ThuisBest?* Te raadplegen via: <https://thuis-best.com/>.
- Van Daal, C., & Lange, A. (2019). *Themarapportage Jeugdhulp met verblijf*. Nijmegen: Gemeente Rijk van Nijmegen.
- Verheem, E., Lange, A., & Boendermaker, L. (2024). *Praktijkprofiel werken in de 24-uurszorg (jeugd) Versie 2.0*. Digital or Visual Products, Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Jeugdzorg.

Bijlage 1 - Vragenlijst gedragswetenschappers

Kort & Krachtig: contextgericht inzetten op verkorten van residentieel verblijf

Vragenlijst gedragswetenschappers

Met deze vragenlijst willen we alvast een beeld krijgen van hoe betrokkenheid van het gezin/netwerk en systemisch werken op leefgroepen vorm krijgt binnen jouw organisatie. We kunnen ons voorstellen dat de mate van betrokkenheid van het gezin/netwerk erg afhangt van verschillende factoren. We vragen vaak naar hoe de situatie in het algemeen is; als het heel erg verschilt per jongere/situatie kun je dat er natuurlijk bij zetten.

Het is best een complex onderwerp dus het kan zijn dat sommige vragen wat lastig te beantwoorden zijn. We gaan samen over de vragen en gegeven antwoorden in gesprek, dus je hoeft nog niet helemaal volledig te zijn in de antwoorden die je opschrijft.

Betrokkenheid gezin/netwerk

1. Wat is jouw visie op het betrekken van het gezin (ouders en brusjes) en/of het bredere netwerk (bijvoorbeeld grootouders, JIM, vrienden, burens) tijdens de plaatsing?
  - a) Gezin
  - b) Breder netwerk
2. Wat zijn in het algemeen de drie belangrijkste redenen om het gezin en netwerk te betrekken?
3. Hoe en door wie wordt doorgaans bepaald wie vanuit het gezin en netwerk worden betrokken?
4. Hoe worden het gezin/netwerk in het algemeen betrokken bij het verblijf van jongeren op de groep? Meerdere antwoorden mogelijk.

	ouders/ verzorgers	brusjes	breder netwerk
Formele gesprekken (startgesprek, evaluatie)	☐	☐	☐
Gezamenlijke besluitvorming	☐	☐	☐
Structureel telefonisch contact met medewerkers	☐	☐	☐
Activiteiten op de groep (bijv. koken, feestdagen)	☐	☐	☐
Planning, uitvoer en evaluatie van bezoek/ weekenden thuis	☐	☐	☐
Bij belangrijke gebeurtenissen	☐	☐	☐
Anders, namelijk:	☐	☐	☐

5. Welke factoren zijn van invloed op de betrokkenheid van het gezin/netwerk bij het verblijf van de jongeren op de groep? Denk bijvoorbeeld aan: perspectief, problematiek, taal/cultuur.
6. Helpt het betrekken van het gezin/netwerk volgens jou bij het streven naar een zo kort mogelijk verblijf? Waarom wel/niet?

7. Hoe wordt er omgegaan met gezinnen/netwerk waarbij de samenwerking moeizaam verloopt?

Systemisch werken op de groep

Met het systeem bedoelen we het gezin en netwerk.

8. Wordt er op de groepen systemisch gewerkt? Zo ja, hoe ziet dat er concreet uit?

9. Op welk van de volgende manieren worden ouders/netwerk begeleid, en door wie? *Het gaat hierbij zowel om interne als externe begeleiding.*

	Bijna nooit	Meer niet dan wel	Meer wel dan niet	Bijna altijd	Door wie?
Systemische gesprekken met jongere en ouders/netwerk	☐	☐	☐	☐	.....
Hulp bij opvoedvaardigheden	☐	☐	☐	☐	.....
Psycho-educatie rondom ontwikkeling jongere	☐	☐	☐	☐	.....
Stimuleren/begeleiden contact tussen jongere en ouders	☐	☐	☐	☐	.....
Hulp bij eigen problemen ouders	☐	☐	☐	☐	.....
Onderhouden/versterken netwerk	☐	☐	☐	☐	.....
Inzet systemische interventie (zoals MDFT, systeemtherapie, IAG)	☐	☐	☐	☐	.....
Andere manier, namelijk:	☐	☐	☐	☐	.....

10. Vind je dat er op de groepen waarbij jij betrokken bent voldoende systemisch gewerkt wordt? Waarom wel/niet?

11. Helpt het systemisch werken volgens jou bij het streven naar een zo kort mogelijk verblijf? Waarom wel/niet?

12. Welke knelpunten worden op de groep ervaren bij systemisch werken, en hoe wordt daarmee om gegaan?

Tot slot:

13. Als terugplaatsing mogelijk is, hoe worden jongeren en ouders daar (over het algemeen) op voorbereid?

14. In hoeverre worden gezinnen na een terugplaatsing thuis begeleid, en door wie?

Einde van de vragenlijst, bedankt voor het invullen!

Bijlage 2 - Vragenlijst groepsmedewerkers

Kort & Krachtig: contextgericht inzetten op verkorten van residentieel verblijf

Vragenlijst contextgericht werken voor teams

Team: .....

Datum: .... / .... / .....

Wij zijn geïnteresseerd in hoe bij jullie op de groep het contact met ouders/verzorgers en het bredere netwerk van de jeugdigen, eruitziet. Hieronder staat een aantal vragen en stellingen. We willen graag een algemeen beeld van de manier waarop er bij jullie gewerkt wordt. Geef het antwoord dat het beste overeenkomt met jouw mening en ervaringen.

Ouder(s)/verzorgers

1. Hoe belangrijk vind je het om ouders te betrekken/begeleiden tijdens het verblijf van de jeugdige?

Helemaal niet belangrijk |-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----| Heel belangrijk

Ruimte voor toelichting:

2. Op welke manier worden ouders betrokken tijdens het verblijf van de jeugdige?

	Bijna nooit	Meer niet dan wel	Meer wel dan niet	Bijna altijd	Verschilt heel erg per jeugdige
a. Formele gesprekken (startgesprek, evaluatie)	☐	☐	☐	☐	☐
b. Gezamenlijke besluitvorming	☐	☐	☐	☐	☐
c. Regelmatig (wekelijks) contact over het leven op de groep	☐	☐	☐	☐	☐
d. Activiteiten met ouders stimuleren (bijv. uitjes, koken, feestdagen)	☐	☐	☐	☐	☐
e. Planning, uitvoer en evaluatie van bezoek/weekenden thuis	☐	☐	☐	☐	☐
f. Bij belangrijke gebeurtenissen	☐	☐	☐	☐	☐
g. Andere manier, namelijk:	☐	☐	☐	☐	☐

Ruimte voor toelichting:

3. Is er een verschil in betrokkenheid tussen ouders met en zonder ouderlijke macht (jeugdigen met een voogdijmaatregel)?

☐ Ja ☐ Nee

Zo ja, licht toe:

4. Voel je je door jouw organisatie/collega's voldoende ondersteund om ouders op bovenstaande manieren te betrekken?

Nooit |-----| Altijd

5. Krijg je genoeg tijd om ouders op bovenstaande manieren te betrekken?

Nooit |-----| Altijd

6. A. Op welke manier worden ouders van jeugdigen die op de groep zitten begeleid, en wie voert dat uit?

	Bijna nooit	Meer niet dan wel	Meer wel dan niet	Bijna altijd	Verschildt heel erg per jeugdige
a. Systemische gesprekken met ouder(s) en jeugdige	☐	☐	☐	☐	☐
b. Hulp bij opvoedvaardigheden	☐	☐	☐	☐	☐
c. Psycho-educatie rondom ontwikkeling jeugdige	☐	☐	☐	☐	☐
d. Stimuleren/begeleiden contact tussen ouder(s) en jeugdige	☐	☐	☐	☐	☐
e. Hulp bij eigen problemen ouder(s)	☐	☐	☐	☐	☐
f. Inzet systemische interventie (zoals MDFT, systeemtherapie, IAG)	☐	☐	☐	☐	☐
g. Andere manier, namelijk:	☐	☐	☐	☐	☐

B. Wie voeren bovenstaande vormen van begeleiding uit? Geef per letter (zie vraag 6A) aan wie welke vorm van begeleiding uitvoert. Voorbeeld: groepsleiding (a, c, d).

7. Voel je je door jouw organisatie/collega's voldoende ondersteund om ouders op bovenstaande manieren te begeleiden?

Nooit |-----| Altijd

8. Krijg je genoeg tijd om ouders op bovenstaande manieren te begeleiden?

Nooit |-----| Altijd

9. In hoeverre worden de regels, gebruiken en gewoontes uit het gezin waar de jeugdige vandaan komt toegepast op de groep (ook als dat betekent dat de regels per jeugdige verschillen)?

Helemaal niet |-----| Helemaal wel

10. Hoe tevreden ben je over de manier waarop er in het team geprobeerd wordt ouders te betrekken/begeleiden tijdens het verblijf?

Zeer ontevreden |-----| Zeer tevreden

Ruimte voor toelichting:

11. Het betrekken/begeleiden van de ouders tijdens het verblijf draagt meestal negatief/positief bij aan...

a. Gedrag/welzijn van jeugdige

Negatieve bijdrage |-----| Positieve bijdrage

b. Erkenning van ouders in hun ouderrol

Negatieve bijdrage |-----| Positieve bijdrage

c. De relatie tussen jeugdige en ouders (een passende vorm van contact)

Negatieve bijdrage |-----| Positieve bijdrage

d. Bevorderen van thuisplaatsing

Negatieve bijdrage |-----| Positieve bijdrage

e. Bevorderen van een zo kort mogelijk verblijf

Negatieve bijdrage |-----| Positieve bijdrage

Ruimte voor toelichting:

Netwerk

Met het netwerk bedoelen we het bredere informele netwerk (vrienden, familie en burens), maar ook broertjes en zusjes (brusjes).

12. Hoe belangrijk vind je het om het netwerk te betrekken/begeleiden tijdens het verblijf van de jeugdige?

Helemaal niet belangrijk |-----| Heel belangrijk

Ruimte voor toelichting:

13. a. Wordt het netwerk van jeugdige en/of ouders in kaart gebracht?

Nooit |-----| Altijd

b. Zo ja, door wie?

c. Wordt daarbij gebruik gemaakt van specifieke tools of methodieken, en zo ja, welke?

14. Op welke manier worden personen uit het netwerk betrokken/begeleid?

	Brusjes	Breder netwerk
Formele gesprekken (startgesprek, evaluatie)	☐	☐
Gezamenlijke besluitvorming	☐	☐
Regelmatig (wekelijks) contact over het leven op de groep	☐	☐
Activiteiten stimuleren (bijv. uitjes, koken, feestdagen)	☐	☐
Planning, uitvoer en evaluatie van bezoek/ weekenden	☐	☐
Bij belangrijke gebeurtenissen	☐	☐
Systemische gesprekken	☐	☐
Psycho-educatie rondom ontwikkeling jeugdige	☐	☐
Stimuleren/begeleiden contact met jeugdige	☐	☐
Inzet systemische interventie (zoals MDFT, systeemtherapie, IAG)	☐	☐
Anders, namelijk:	☐	☐

Ruimte voor toelichting:

15. Voel je je door jouw instelling/collega's voldoende ondersteund om het netwerk op bovenstaande manieren te betrekken/begeleiden?

Nooit |-----| Altijd

16. Krijg je genoeg tijd om het netwerk op bovenstaande manieren te betrekken/begeleiden?

Nooit |-----| Altijd

17. Hoe tevreden ben je over de manier waarop er in het team geprobeerd wordt om het netwerk te betrekken/begeleiden bij het verblijf van de jeugdige?

Zeer ontevreden |-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----| Zeer tevreden

Ruimte voor toelichting:

18. Het betrekken/begeleiden van het netwerk draagt meestal negatief/positief bij aan....

a. Gedrag/welzijn van jeugdige

Negatieve bijdrage |-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----| Positieve bijdrage

b. De relatie tussen jeugdige en netwerk (een passende vorm van contact)

Negatieve bijdrage |-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----| Positieve bijdrage

c. Bevorderen van thuisplaatsing

Negatieve bijdrage |-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----| Positieve bijdrage

d. Bevorderen van een zo kort mogelijk verblijf

Negatieve bijdrage |-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----| Positieve bijdrage

Ruimte voor toelichting:

Tot slot:

19. Hoe vaak worden jeugdigen na het verblijf op de groep terug naar huis geplaatst?

Nooit |-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----| Altijd

20. Vind je dat er bij jullie op de groep voldoende wordt toegewerkt naar terugplaatsingen naar huis?

Onvoldoende |-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----| Voldoende

Dit is het einde van de vragenlijst. Bedankt voor het invullen!

Bijlage 3 - Checklist casusbesprekingen

Checklist casusbespreking Kort & Krachtig

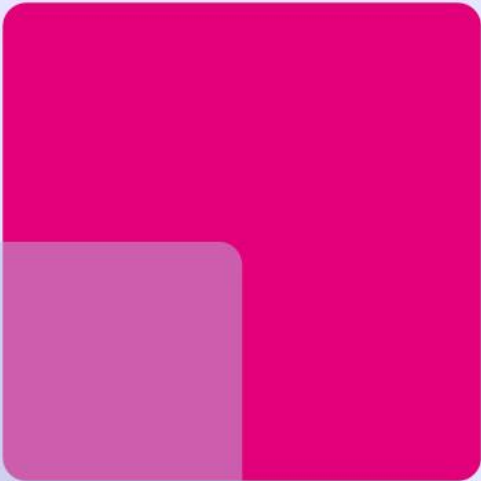
Team:

Algemeen	
Geslacht	☐ Jongen ☐ Meisje ☐ Anders
Leeftijd (bij vertrek)	
Startdatum/-maand plaatsing	
Datum/maand einde plaatsing	
Uitstroom	☐ thuis ☐ zelfstandig ☐ gezinsgericht ☐ residentieel ☐ begeleid wonen
Plaats direct voorafgaand aan plaatsing (waar komt hij/zij vandaan?)	☐ thuis zonder hulp ☐ thuis met hulp, namelijk: ☐ netwerkpleeggezin ☐ bestandspleeggezin ☐ gezinshuis ☐ residentieel open ☐ residentieel gesloten ☐ crisisplek ☐ anders, namelijk:
Maatregel	☐ Vrijwillig ☐ OTS ☐ Voogdij
Reden plaatsing en (behandel)doelen (kort)	
Reden uitstroom (kort)	
Betrekken ouders tijdens verblijf	
Hoe was het contact tussen de jeugdige en diens ouders bij start plaatsing en daarna?	
Hoe was het contact tussen hulpverleners en ouder(s) bij de start van de plaatsing? - Was er contact aan het begin van de plaatsing? - Hoe zag dat contact eruit? - Op wiens initiatief, wie zocht contact? - Indien geen contact, waarom niet?	☐ Vader: ☐ Moeder: ☐ Andere verzorger, namelijk:
Met welk doel zijn ouder(s) betrokken? Meerdere antwoorden mogelijk. Korte toelichting.	☐ Toewerken naar een thuisplaatsing: ☐ Herstel/behoud contact ouder-kind: ☐ Verantwoordelijkheid kind bij ouders houden/ terugleggen: ☐ Toestemming verlenen voor de plaatsing: ☐ Anders, namelijk:

Op welke manier zijn ouder(s) betrokken tijdens het verblijf? <i>Meerdere antwoorden mogelijk. Korte toelichting.</i>	○ Formele gesprekken (startgesprek, evaluatie): ○ Gezamenlijke besluitvorming: ○ Regelmatig (wekelijks) contact over het leven op de groep: ○ Activiteiten met ouders stimuleren (bijv. uitjes, koken, feestdagen): ○ Planning, uitvoer en evaluatie van bezoek/weekenden thuis: ○ Bij belangrijke gebeurtenissen: ○ Anders, namelijk:
Op welke manier is hulp aan ouder(s) geboden tijdens het verblijf? <i>Meerdere antwoorden mogelijk. Korte toelichting.</i>	○ Systemische gesprekken met ouder(s) en jongere: ○ Hulp bij opvoedvaardigheden: ○ Psycho-educatie rondom ontwikkeling jongere: ○ Stimuleren/begeleiden contact tussen ouder(s) en jongere: ○ Hulp bij eigen problemen ouder(s): ○ Inzet systemische interventie (zoals MDFT, systeemtherapie, IAG): ○ Anders, namelijk:
Is er gedurende het verblijf iets veranderd in de betrokkenheid van / hulp aan ouders / contact met ouders? <i>Voor zover nog niet aan bod gekomen.</i>	○ Ja, namelijk: ○ Nee, want:
Heeft de betrokkenheid van/steun aan ouder(s) invloed gehad op het verloop van het traject en zo ja, welke? <i>Kan zowel positief als negatief zijn.</i>	○ Positief: ○ Negatief: ○ Neutraal:
Wat lukte goed in de samenwerking met ouder(s) en wat niet?	○ Goed: ○ Niet goed:
Contact met informeel netwerk tijdens verblijf	
Waren er mensen in het bredere informele netwerk waar de jongere tijdens de plaatsing contact mee had? Zo ja: • Hoe zag dat contact er concreet uit? • Is er gedurende het verblijf iets veranderd in het contact met het netwerk?	○ Familie: ○ Vrienden: ○ Buren: ○ JIM:

Was er ook contact tussen de groepsleiding en het breder informeel netwerk tijdens de plaatsing? Zo ja: • <i>Heeft groepsleiding een actieve rol (gehad) in het betrekken van het netwerk? Of is het meer faciliteren van contact tussen jongere en zijn netwerk?</i> • <i>Op wiens initiatief, wie zocht contact?</i> • <i>Had de jongere/het gezin zeggenschap over contact met netwerk?</i> <i>Indien groepsleiding geen contact had met netwerk, waarom niet?</i>	○ Familie: ○ Vrienden: ○ Buren: ○ JIM:
Is er geprobeerd om het netwerk in kaart te brengen, bijvoorbeeld in gesprek met jongere (wie zijn belangrijk voor jou?) of d.m.v. specifieke tools of methodieken? - <i>Zo ja, welke tools en wanneer in het traject?</i>	○ Ja, namelijk: ○ Nee, want: - Bewuste keuze: - Niet van gekomen:
Is ook geprobeerd om bepaalde personen uit het netwerk juist wat meer op afstand te houden vanwege een negatieve invloed op de jongere?	○ Ja, namelijk: ○ Nee
Betrekken informeel netwerk tijdens verblijf <i>Stel onderstaande vragen indien groepsleiding netwerk pro-actief heeft betrokken</i>	
Met welk doel is het netwerk betrokken? <i>Meerdere antwoorden mogelijk. Korte toelichting.</i>	○ Toewerken naar een thuisplaatsing: ○ Herstel/behoud contact ouder-kind: ○ Verantwoordelijkheid kind bij ouders houden/ terugleggen: ○ Toestemming verlenen voor de plaatsing: ○ Duurzame band behouden/bewerkstelligen, steunfiguur voor jongere: ○ Anders, namelijk:
Op welke manier is het netwerk betrokken tijdens het verblijf? <i>Meerdere antwoorden mogelijk. Korte toelichting.</i>	○ Formele gesprekken (startgesprek, evaluatie): ○ Gezamenlijke besluitvorming: ○ Regelmatig (wekelijks) contact over het leven op de groep: ○ Activiteiten stimuleren (bijv. uitjes, koken, feestdagen): ○ Planning, uitvoer en evaluatie van bezoek/ weekenden: ○ Bij belangrijke gebeurtenissen: ○ Systemische gesprekken: ○ Psycho-educatie rondom ontwikkeling jongere: ○ Stimuleren/begeleiden contact met jongere: ○ Inzet systemische interventie (zoals MDFT, systeemtherapie, IAG):

Is er gedurende het verblijf iets veranderd in de betrokkenheid van / hulp aan het netwerk?	☐ Ja, namelijk: ☐ Nee, want:
Heeft de betrokkenheid van/steun aan het netwerk invloed gehad op het verloop van het traject en zo ja, welke? <i>Kan zowel positief als negatief zijn.</i>	☐ Positief: ☐ Negatief: ☐ Neutraal:
Wat lukte goed in de samenwerking met het netwerk en wat niet?	☐ Goed: ☐ Niet goed:
Formeel netwerk tijdens verblijf	
Was er contact met formeel netwerk tijdens de plaatsing? Zo ja: • <i>Wat is het type formeel netwerk?</i> • <i>Hoe was het contact?</i>	☐ (Gezins)voogd ☐ Jongerenwerker ☐ Hulpverlener(s), namelijk:
Uitstroom	
Hoe verliep het einde van het verblijf? <i>Abrupt of geleidelijke overgang naar nieuwe plek/thuis? Hoe is het voorbereid?</i>	
Indien jongere thuis is geplaatst, hoe is dat verlopen? <i>Welke hulp is ingezet thuis? Hoe lang?</i>	
Is er nu nog contact met de jongere? Hoe gaat het nu?	
Heeft de betrokkenheid van ouders/netwerk bij de plaatsing ertoe bijgedragen dat jongere naar huis kon (of andere niet-residentiële plek)? Zo ja, op welke manier?	☐ Ouders: ☐ Netwerk:
Duur verblijf	
Is er gestreefd naar een zo kort mogelijk verblijf, en zo ja, op welke manier?	☐ Ja, namelijk: ☐ Nee
Heeft de betrokkenheid van ouders/netwerk invloed gehad op de duur van het verblijf?	☐ Ouders: ☐ Netwerk:
Is er nog op andere manieren geprobeerd in te zetten op een zo kort mogelijk verblijf (of juist niet)?	☐ Ja op kort verblijf, namelijk: ☐ Juist niet, want: ☐ Neutraal (niet ingezet op kort of lang):
Algemeen over groep, werkwijze (niet casusspecifiek) <i>Zelf in te vullen, afhankelijk van wat er aan bod komt</i>	

praktikon

